Europos Sąjungos Taryba

Briuselis, 2026 m. spalio 20 d.
(OR. en)

6014/1/25
REV 1

ENV 63
CLIMA 27
AGRI 46
ENER 21
TRANS 22
PROCIV 11

PRIDEDAMAS PRANEŠIMAS

Komisijos dok. Nr.:	COM(2025) 2 final
Dalykas:	KOMISIJOS ATASKAITA TARYBAI IR EUROPOS PARLAMENTUI dėl Vandens pagrindų direktyvos (2000/60/EB) ir Potvynių direktyvos (2007/60/EB) įgyvendinimo Tretieji upių baseinų valdymo planai Antrieji potvynių rizikos valdymo planai

Delegacijoms pridedamas dokumentas COM(2025) 2 final.

Pridedama: COM(2025) 2 final

EUROPOS
KOMISIJA

Briuselis, 2026 10 02
COM(2025) 2 final/2

ADDENDUM
This document replaces COM(2025)2 of 4.2.2025
Concerns all language versions
Insertion of the references to the linked Commission Staff Working Documents
SWD(2026)501 final, SWD(2026)601 final, SWD(2026)602 final, SWD(2026)603 final, SWD(2026)604 final, SWD(2026)701 final, SWD(2026)702 final and SWD(2026)703 final

The text shall read as follows:

KOMISIJOS ATASKAITA TARYBAI IR EUROPOS PARLAMENTUI

dėl Vandens pagrindų direktyvos (2000/60/EB) ir Potvynių direktyvos (2007/60/EB) įgyvendinimo
Tretieji upių baseinų valdymo planai
Antrieji potvynių rizikos valdymo planai

{SWD(2025) 13 final} - {SWD(2025) 14 final} - {SWD(2025) 15 final} - {SWD(2025) 16 final} - {SWD(2025) 17 final} - {SWD(2025) 18 final} - {SWD(2025) 19 final} - {SWD(2025) 20 final} - {SWD(2025) 21 final} - {SWD(2025) 22 final} - {SWD(2025) 23 final} - {SWD(2025) 24 final} - {SWD(2025) 25 final} - {SWD(2025) 26 final} - {SWD(2025) 27 final} - {SWD(2025) 28 final} - {SWD(2025) 29 final} - {SWD(2025) 30 final} - {SWD(2025) 31 final} - {SWD(2025) 32 final} - {SWD(2025) 33 final} - {SWD(2025) 34 final} - {SWD(2025) 35 final} - {SWD(2026) 501 final} - {SWD(2026) 601 final} - {SWD(2026) 602 final} - {SWD(2026) 603 final} - {SWD(2026) 604 final} - {SWD(2026) 701 final} - {SWD(2026) 702 final} - {SWD(2026) 703 final}

1. ĮVADAS

Vanduo yra būtinas gyvybei, taigi ir mūsų visuomenei bei ekonomikai. Tačiau ES vandens ištekliams ir toliau daromas didelis spaudimas dėl netinkamo struktūrinio valdymo, netausaus žemės naudojimo, hidromorfologinių pokyčių, taršos, klimato kaitos, didėjančio vandens poreikio ir urbanizacijos. Kaip nurodyta Europos klimato kaitos rizikos vertinime[1], šis spaudimas dėl klimato kaitos dar labiau didėja, o kartu auga ir su vandeniu susijusi rizika – dažnesnės, ilgalaikės sausros ir itin gausūs krituliai, keliantys grėsmę Europos apsirūpinimo maistu saugumui, visuomenės sveikatai, ekosistemoms, infrastruktūrai ir ekonomikai. Kaip tik pastaraisiais mėnesiais Europa vėl patyrė didelį su vandeniu susijusių ekstremalių reiškinių poveikį, dėl kurio tragiškai žuvo žmonės ir buvo padaryta milijardinė žala. 2024 m. keliose Viduržemio jūros regiono šalyse užėjo ilgalaikės sausros, ypač paveikusios centrinę ir pietinę Italiją, šiaurės vakarų Ispaniją ir Graikiją, o po jų kilo dideli potvyniai, nuo kurių nukentėjo didžioji dalis centrinės ir rytinės Europos, o vėliau ir Italija bei Ispanija.

Tvari vandentvarka, įtvirtinta pagrindinėje ES vandens pagrindų direktyvoje[2] (VPD) ir Potvynių direktyvoje[3] (PD), yra svarbiausia priemonė reaguojant į trejopą planetos krizę – klimato kaitą, biologinės įvairovės nykimą ir taršą. Ji atlieka itin svarbų vaidmenį stiprinant ES atsparumą.

Ši įgyvendinimo ataskaita, kuri yra teisinė Komisijos pareiga[4], priimama itin svarbiu momentu, kai visose visuomenės dalyse vis labiau suvokiama vandens svarba tiek ES, tiek pasauliniu lygmenimis. Didžioji dauguma ES gyventojų, dalyvavusių naujausioje „Eurobarometro“ apklausoje dėl aplinkos[5], mano, kad tarša, perteklinis vartojimas ir klimato kaita yra pagrindinės grėsmės vandeniui, ir pritaria papildomoms ES priemonėms vandens problemoms Europoje spręsti. Jie taip pat mano, kad beveik nė vienas iš pagrindinių ekonomikos sektorių nededa pakankamai pastangų, kad vanduo būtų naudojamas efektyviai. Į šiuos susirūpinimą keliančius klausimus taip pat atsižvelgė ES institucijos ir suinteresuotieji subjektai. Europos Parlamentas paragino parengti ES vandens strategiją[6]. Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas ir Regionų komitetas ragina parengti ES mėlynąjį kursą[7]. 2024–2029 m. strateginėje darbotvarkėje[8] Europos Vadovų Taryba įsipareigojo per kitą kadenciją stiprinti „hidrologinį atsparumą visoje Sąjungoje“. Privatusis sektorius ir pilietinės visuomenės organizacijos taip pat vis dažniau ragina ES lygmeniu imtis tolesnių veiksmų vandens srityje, kaip matyti iš aukščiausiam Komisijos lygmeniui skirto rašto[9]. Pasauliniu lygmeniu 2023 m. kovo mėn. JT konferencija dėl vandens, kurioje ES pristatė savo

[1] EAA (2024), Europos klimato rizikos vertinimas. No 1/2024, https://www.eea.europa.eu/publications/european-climate-risk-assessment.

[2] 2000 m. spalio 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2000/60/EB, nustatanti Bendrijos veiksmų vandens politikos srityje pagrindus, (OL L 327, 2000 12 22, p. 1).

[3] 2007 m. spalio 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2007/60/EB dėl potvynių rizikos įvertinimo ir valdymo (OL L 288, 2007 11 6, p. 27).

[4] Kaip reikalaujama VPD 18 straipsnyje ir PD 16 straipsnyje.

[5] https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/3173

[6] 2022 m. rugsėjo 15 d. EP rezoliucija „Sausrų, gaisrų ir kitų ekstremalių meteorologinių reiškinių pasekmės: ES pastangų kovos su klimatu srityje didinimas“ (2022/2829(RSP)) ir vėlesnės EP plenarinės sesijos diskusijos.

[7] EESRK nuomonė „Raginimas parengti ES mėlynąjį kursą“, CCMI/209 (2023 m. spalio 25 d.).

[8] https://www.consilium.europa.eu/lt/european-council/strategic-agenda-2024-2029/

[9] Joint-Letter-on-the-Water-resilience-Initiative_-Final-Version-1.pdf (euase.net).

viziją dėl hidrologiškai atsparaus pasaulio iki 2050 m., suteikė stiprų postūmį tarptautiniu lygmeniu.
Atsižvelgiant į šiuos raginimus, 2024–2029 m. kitai Kolegijai skirtose politinėse gairėse paskelbta, kad bus priimta **nauja Europos hidrologinio atsparumo strategija**, kuria bus siekiama stiprinti Europos apsirūpinimo vandeniu saugumą išsaugant vandens kokybę ir kiekybę ES ir už jos ribų, didinant mūsų vandens pramonės konkurencinį inovacinį pranašumą ir šalinant pagrindines su vandeniu susijusių problemų priežastis, įskaitant taršą, biologinės įvairovės nykimą ir klimato kaitos poveikį.

Šiuo pranešimu siekiama Tarybai, naujajam Parlamentui, taip pat kitoms ES institucijoms ir suinteresuotiesiems subjektams pateikti naujausius duomenis apie vandens būklę, neigiamą poveikį vandens ištekliams ir valstybių narių priemones, kuriomis siekiama šiose dviejose direktyvose nustatytų aplinkosaugos tikslų. Jame pateikiamas išsamus su vandeniu susijusių problemų ES aprašas, kuriuo bus remiamasi rengiant būsimą Hidrologinio atsparumo strategiją.

Be to, atsižvelgiant į VPD nustatytą 2027 m. terminą, iki kurio turi būti pasiekta gera visų ES vandenų būklė, ši ataskaita suteikia unikalią galimybę įvertinti esamą padėtį ir pateikti rekomendacijų valstybėms narėms, kad šios sustiprintų savo pastangas. Tas pats pasakytina apie PD nustatytus potvynių rizikos valdymo tikslus, kurie šiuo metu yra kaip niekada svarbūs.

Kadangi tai pirmoji įgyvendinimo ataskaita nuo tada, kai buvo priimtas Europos žaliasis kursas, valstybių narių pažanga buvo vertinama atsižvelgiant į ES biologinės įvairovės, nulinės taršos ir klimato srities tikslų siekimą bei vis švaresnės ir labiau žiedinės ekonomikos kūrimą. Todėl ataskaita parengta atsižvelgiant į valstybių narių veiksmų poveikį sprendžiant šiuos tris tarpusavyje susijusius neatidėliotinus klausimus.

Ataskaita grindžiama Komisijos atliktu valstybių narių parengtų ir pateiktų 2022–2027 m.[10] trečiųjų upių baseinų valdymo planų (UBVP) ir antrųjų potvynių rizikos valdymo planų (PRVP) vertinimu. Šie planai grindžiami 2016–2021 m. surinktais stebėsenos duomenimis. Tai reiškia, kad nors ataskaita paskelbta jau priėmus Europos žaliąjį kursą, joje iš esmės aprašoma padėtis iki jo priėmimo. Joje neatsižvelgiama į numatomą novatoriškų Europos žaliojo kurso iniciatyvų naudą.

Prie ataskaitos pridedami įvairūs Komisijos tarnybų darbiniai dokumentai, kuriuose pateikiama ES VPD, susijusių direktyvų ir PD įgyvendinimo apžvalga. Ataskaitoje pateikiami atskirų valstybių narių vertinimai ir konkrečioms šalims skirtos rekomendacijos.

Šiomis rekomendacijomis bus grindžiamas struktūrinis dialogas su valstybėmis narėmis, siekiant gerokai pagerinti šių teisės aktų įgyvendinimą, remiantis daugybe puikios praktikos pavyzdžių ir pasiekimų visoje ES.

Gėlo vandens ir jūrų ekosistemos yra tarpusavyje susijusios. Upių tarša, nuosėdų srautų sutrikdymas ir vandens trūkumas daro labai didelį poveikį jūrų ekosistemų, ypač pakrančių, būklei ir nuo jų priklausomos socialinės ir ekonominės veiklos, pavyzdžiui, transporto, žuvininkystės, akvakultūros ar turizmo, gyvybingumui. Jūrų strategijos pagrindų direktyva

[10] Pirmieji UBVP apėmė 2009–2015 m. laikotarpį. Antrieji UBVP ir pirmieji PRVP apėmė 2016–2021 m. laikotarpį.

(JSPD) papildoma VPD ir, siekiant jos tikslų, remiamasi su vandeniu susijusiomis ir kitomis ES politikos priemonėmis. Siekdama paspartinti veiksmingą įgyvendinimą, Komisija siekia skatinti laikytis labiau integruoto ir nuoseklesnio požiūrio į gėlo vandens ir jūrų vandens teisės aktų įgyvendinimą, laikantis principo „nuo šaltinio iki jūros“[11]. Dėl šios priežasties ši ataskaita buvo parengta ją glaudžiai derinant su antrosios priemonių programos, kurios valstybės narės ėmėsi pagal Jūrų strategijos pagrindų direktyvą (JSPD), vertinimais ir yra skelbiama tuo pačiu metu kaip ir jie. Ypatingas dėmesys buvo skiriamas koordinavimo pastangų įgyvendinant direktyvas pabrėžimui ir veiksmų pagal VPD ir JSPD nustatytų tikslų įgyvendinimo sąsajoms.

2. UBVP IR PRVP. DABARTINĖ PRIĖMIMO IR ATASKAITŲ TEIKIMO PADĖTIS

Nors valstybės narės turėjo priimti savo planus iki 2022 m. kovo mėn., deja, daugelis jų juos priėmė pavėluotai. Todėl Komisija pradėjo teismo procesą prieš visas teisinius reikalavimus pažeidusias valstybes nares. Net tuo metu, kai buvo baigtas šis vertinimas, ne visos valstybės narės buvo priėmusios savo UBVP ir PRVP ir pateikusios juos Komisijai[12]. Dėl šios priežasties šioje ataskaitoje šios šalys ar regionai neaptariami.

Septynios valstybės narės, neįtrauktos į dabartinį UBVP vertinimą, yra Airija, Bulgarija, Graikija, Kipras, Malta, Portugalija ir Slovėnija, o šešios valstybės narės, neįtrauktos į dabartinį PRVP vertinimą, yra Bulgarija, Graikija, Kipras, Malta, Portugalija ir Slovakija. Jų UBVP ir PRVP duomenys bus paskelbti, kai tik bus elektroniniu būdu pateikti Europos aplinkos agentūros (EAA) Europos vandens informacinės sistemos (WISE) platformoje[13]. Be to, Komisija parengs konkrečioms šalims skirtus Komisijos tarnybų darbinius dokumentus, kuriuose bus pateiktas planų vertinimas ir konkrečioms šalims skirtos rekomendacijos. Šie duomenys taip pat bus įtraukti į 2026 m. nulinės taršos tikslo įgyvendinimo stebėsenos ir perspektyvų ataskaitą, be to, jais bus remiamasi įgyvendinant ES biologinės įvairovės ir prisitaikymo prie klimato kaitos strategijas.

3. DUOMENŲ PALYGINAMUMO METODIKA IR ASPEKTAI

Tiek UBVP, tiek PRVP yra išsamūs dokumentai, kuriuos sudaro šimtai tūkstančių puslapių informacijos ir kurie yra skelbiami nacionalinėmis kalbomis. Jų vertinimas, kurio metu reikia apdoroti išsamią informaciją daugiau kaip 20 kalbų, yra labai sudėtinga ir kompleksiška užduotis. Komisijos vertinimų kokybė priklauso nuo valstybių narių ataskaitų kokybės. Jei pateikiamos neišsamios arba nekokybiškos ataskaitos, vertinimai gali būti neteisingi ir (arba) neišsamūs.

[11] Principas „nuo šaltinio iki jūros“ – tai valdymo, kuriuo didinamas bendradarbiavimas ir nuoseklumas visoje sistemoje nuo šaltinio iki jūros ir mažinamas pagrindinių srautų (vandens, taršos, nuosėdų, medžiagų, biotos, ekosisteminių paslaugų) kitimas, sukūrimas, dėl kurio gėlo vandens, pakrančių, priekrančių, tarpinėje ir jūrų aplinkoje pasiekiama teigiamų išmatuojamų ekonominių, socialinių ir aplinkosauginių rezultatų. Juo atsižvelgiama į visą sistemą nuo šaltinio iki jūros, ypatingą dėmesį skiriant pradinės ir galutinės grandies aplinkos, socialinėms ir ekonominėms sąsajoms ir skatinant sektorių ir segmentų koordinavimą.

[12] Iki 2023 m. rugsėjo 30 d., t. y. iki galutinio termino, iki kurio turėjo būti pateikti planai, kad į juos būtų atsižvelgta šios ataskaitos vertinime, Bulgarija, Graikija, Kipras, Malta ir Portugalija nepateikė savo UBVP ir PRVP. Slovėnija ir Airija pateikė tik PRVP, o Slovakija – tik UBVP. Ispanija nepateikė Kanarų salų UBVP.

[13] https://water.europa.eu/freshwater.

Komisijai atlikti vertinimą buvo dar sunkiau dėl to, kad kai kurios valstybės narės[14] WISE duomenų bazėje[15] nepateikė elektroninių ataskaitų[16]arba pateikė tik jų dalį. Tokia padėtis iš dalies susiklostė dėl techninių sunkumų, su kuriais valstybės narės susidūrė naudodamosi EAA ataskaitų teikimo platforma, ir iš dalies dėl nepakankamos valstybių narių pažangos skaitmenizuojant vandens duomenis. Todėl Komisija savo vertinimą turėjo atlikti remdamasi duomenimis ir informacija, kurių dalis buvo prieinama skaitmeniniu, lengvai palyginamu formatu, o kita dalis buvo rankiniu būdu išgauta iš UBVP, PRVP ir kitų atitinkamų šaltinių.

Be to, kas išdėstyta pirmiau, skaitant šią ataskaitą reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad dabartinio 2022–2027 m. UBVP vertinimo rezultatus palyginti su ankstesnio 2016–2021 m. laikotarpio rezultatais yra sudėtinga dėl įvairių veiksnių, kaip nurodyta toliau.

1) Kai kurios valstybės narės iš esmės perklasifikavo dalį savo vandens telkinių ir iš naujo nustatė jų ribas, todėl kai kuriais atvejais bendras jų skaičius iš esmės pasikeitė.
2) Žymiai pagerinus geografinę stebėsenos sistemų aprėptį valstybėse narėse, sumažėjo telkinių, kurių būklė anksčiau nebuvo žinoma, skaičius.
3) Taip pat padidėjo į valstybių narių stebėsenos programas įtrauktų medžiagų skaičius[17], o kai kurie kokybės standartai tapo griežtesni, palyginti su ankstesne ataskaita.

Skirtingi nacionaliniai metodai, taikomi nustatant ir stebint teršalus, kurie kelia susirūpinimą ne visai ES, o tik kai kurioms vietovėms (vadinamieji upių baseinų specifiniai teršalai), gali turėti didelės įtakos vertinimo padėčiai. Be bendro teršalų rinkinio, kai kurios šalys stebi daug daugiau teršalų nei kitos.

4. KOKIA YRA ES VANDENŲ BŪKLĖ?

Šioje ataskaitoje pateiktas trečiųjų UBVP vertinimas apima 20 valstybių narių. Tai sudaro apie 90 proc. ES paviršinio vandens telkinių (upių, ežerų ir tarpinių bei pakrančių vandenų) ir panašią ES požeminio vandens telkinių procentinę dalį (apie 97 000 paviršinio vandens telkinių ir 15 000 požeminio vandens telkinių).

Daugiau įžvalgų apie Europos vandens telkinių būklę pateikta 2024 m. spalio 15 d. paskelbtoje EAA 2024 m. Europos vandenų būklės ataskaitoje[18]. Vis dėlto reikėtų pažymėti, kad EAA ataskaita apima šiek tiek mažesnę (19 ES valstybių narių) ir kitokią valstybių narių grupę, nes ataskaita pagrįsta tik sistemoje WISE pateiktais elektroniniais duomenimis.

---

[14] Italijos, Vokietijos ir Belgijos analizė buvo pagrįsta iš dalies išsamiomis elektroninėmis ataskaitomis, papildytomis PDF formato duomenimis, pateiktais dėl kai kurių UBVP. Kadangi Danija, Lenkija, Liuksemburgas, Slovakija, Suomija, Švedija ir Vengrija nepateikė duomenų elektroniniu būdu arba tai padarė daug vėliau po PDF formato dokumentų pateikimo, jų analizė buvo pagrįsta tik (arba didžiąja dalimi) PDF formato dokumentais.

[15] https://water.europa.eu/freshwater.

[16] Valstybės narės, suinteresuotieji subjektai ir Komisija per bendrą procesą, vadinamą bendrąja įgyvendinimo strategija (angl. CIS), kartu parengė elektroninių ataskaitų teikimo formą ir ataskaitų teikimo gaires.

[17] Kai kurios valstybės narės stebėjo ne tik 2013 m. įtrauktas 12 naujų prioritetinių medžiagų ir naudojo jas būklei įvertinti (nors atitikties terminas yra tik 2027 m. gruodžio 22 d.), bet ir medžiagas iš pradinių 33 prioritetinių medžiagų, kurios anksčiau nebuvo įtrauktos, nors turėjo būti įtrauktos.

[18] EAA ataskaita Nr. 7/2024, „Europos vandens būklė 2024 m. Poreikis didinti hidrologinį atsparumą“ (https://www.eea.europa.eu/en/analysis/publications/europes-state-of-water-2024).

Valstybės narės įgijo daugiau žinių apie vandens telkinių būklę. Daugumoje valstybių narių labai padidėjo stebėsenos sistemų geografinė aprėptis ir biologinių bei cheminių vandens kokybės elementų skaičius. Be to, padidėjo valstybių narių stebimų prioritetinių medžiagų[19] skaičius[20], o kai kuriais atvejais kokybės standartai tapo griežtesni, palyginti su paskutine ataskaita. Vis dėlto kai kuriose valstybėse narėse vis dar esama tam tikrų medžiagų stebėsenos trūkumų[21], o dėl skirtingos metodikos, kurią valstybės narės taiko vykdydamos prioritetinių medžiagų stebėseną, rezultatai ne visada gali būti palyginami. Tai reiškia, kad valstybės narės apie savo vandens telkinių savybes ir būklę žino daug daugiau. Dabar atrandamos problemos, kurios anksčiau buvo nežinomos arba nepastebėtos, ir kartais šie atradimai byloja apie blogą vandens būklę[22]. Nepaisant to, praėjus daugiau nei dviem dešimtmečiams po VPD įsigaliojimo, trijų iš 20 įvertintų valstybių narių didžiosios daugumos paviršinio vandens telkinių cheminė būklė vis dar nežinoma. Tai – Lietuva (94,6 proc. paviršinio vandens, kurio būklė nežinoma), Danija (92,5 proc.) ir Estija (82,7 proc.).

Be to, iš vertinimo aiškiai matyti, kad nors VPD nustatyti kai kurie bendri stebėsenos elementai, valstybių narių **praktika, stebėsenos dažnumas ir matuojami parametrai** labai skiriasi. Tai yra didelė problema, kalbant apie būklės vertinimo palyginamumą.

Be šių skirtumų, nepaisant pažangos, **tebėra didelių ekologinės būklės stebėsenos trūkumų**, susijusių tiek su erdvine aprėptimi, tiek su vertinimo patikimumu. Taip pat pastebima, kad valstybės narės, užuot empiriškai stebėjusios parametrus, labai dažnai remiasi ekspertų vertinimu arba ekstrapoliacija vandens telkinių, kuriems daromas panašus neigiamas poveikis, grupei.

Paviršiniai vandenys. Kokia yra jų ekologinė būklė arba ekologinis potencialas?

Komisija daro išvadą, kad, remiantis daugiausia 2016–2021 m. duomenimis, pateiktais trečiuosiuose 2022–2027 m. UBVP, atrodo, kad 39,5 proc. Europos paviršinio vandens telkinių ekologinė būklė arba ekologinis potencialas[23] yra geri. Šis skaičius yra beveik toks pat (39,1 proc.), kokį tos pačios šalys nurodė antruosiuose 2016–2021 m. UBVP, kuriuose daugiausia buvo naudojami 2009–2015 m. duomenys[24]. Tai atitinka Nitratų direktyvų išvadas, iš kurių matyti, kad ES lygmeniu eutrofiniais laikomi 36 proc. upių, 32 proc. ežerų, 31 proc. pakrančių vandenų, 32 proc. tarpinių vandenų ir 81 proc. jūrų vandenų[25].

---

[19] Medžiagos, keliančios didelį pavojų vandens aplinkai ar per ją, išvardytos Aplinkos kokybės standartų direktyvoje su pakeitimais, padarytais 2013 m., ir Požeminio vandens direktyvoje.

[20] Kai kurios valstybės narės stebėjo ne tik 2013 m. įtrauktas 12 naujų prioritetinių medžiagų ir naudojo jas būklei įvertinti (nors atitikties terminas yra tik 2027 m. gruodžio 22 d.), bet ir medžiagas iš pradinių 33 prioritetinių medžiagų, kurios anksčiau nebuvo įtrauktos, nors turėjo būti įtrauktos.

[21] Dažniausiai neįtraukiamos medžiagos yra trumposios grandinės chlorintieji parafinai. Kitos medžiagos, įtrauktos ne į visas stebėsenos programas, buvo diuronas, chinoksifenas ir tributilalavas. Iš UBVP pateiktų atsiliepimų matyti, kad pagrindinė priežastis, dėl kurios šios medžiagos nebuvo įtrauktos, buvo susijusi su techniniais analizės sunkumais arba turimų standartų analizei užbaigti trūkumu.

[22] Įvairių nuosėdų ir gyvųjų rūšių taršos stebėsena, siekiant įvertinti ilgalaikes tendencijas, valstybėse narėse ir tarp jų tebėra nevienoda ir iš esmės neišsami.

[23] Geras ekologinis potencialas – tai tikslas, kurį reikia pasiekti kalbant apie labai pakeistą arba dirbtinį vandens telkinį.

[24] Duomenys gauti iš sistemos „WISE-Freshwater“ (https://water.europa.eu/freshwater).

[25] Žr. 2021 m. Europos Komisijos Nitratų direktyvos įgyvendinimo ataskaitą, p. 5, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021DC1000.

1 diagrama. Pirmųjų, antrųjų ir trečiųjų UBVP ES paviršinio vandens telkinių ekologinės būklės vertinimo pokytis (šaltinis – sistema „WISE-Freshwater“ ir PDF formato duomenų gavyba)

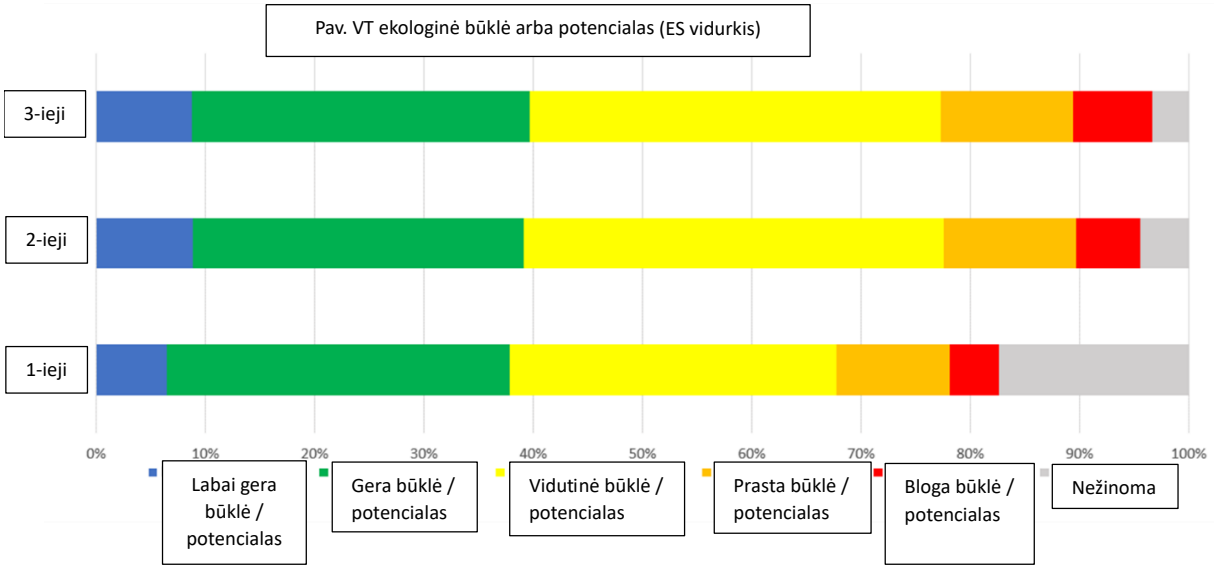

Nors kai kuriose valstybėse narėse pastebėta tam tikra nedidelė pažanga, kitos valstybės narės pranešė, kad paviršinio vandens telkinių, kurių ekologinė būklė arba ekologinis potencialas yra geri arba labai geri, procentinė dalis nepadidėjo arba labai sumažėjo. Labai sumažėjo geros ekologinės būklės arba gero ekologinio potencialo vandens telkinių skaičius Lenkijoje (-22,9 proc.), Lietuvoje (-15,5 proc.), Slovakijoje (-14,9 proc.), Čekijoje (-13,3 proc.), Kroatijoje (-9,1 proc.) ir Estijoje (-7,6 proc.). Šį sumažėjimą iš esmės galėjo lemti tai, kad, palyginti su ankstesniu ciklu, turima daug daugiau žinių apie vandens telkinių būklę ir ji geriau suprantama.

Nepaisant to, kad vandens telkinių, kurių ekologinė būklė yra gera arba labai gera, procentinė dalis apskritai šiek tiek padidėjo, džiugina tai, kad, palyginti su dviem ankstesniais (2009–2015 m. ir 2016–2021 m.) UBVP ciklais, pagerėjo tam tikri biologiniai ir cheminiai kokybės parametrai. Tai gali būti susiję su teigiamu ankstesnių priemonių įgyvendinimo poveikiu. Visų pirma iš naujausios EAA 2024 m. vandenų būklės ataskaitos[26] matyti, kad ežeruose pagerėjo fitoplanktono, bentoso augalijos ir bestuburių būklė, o upėse ir tarpiniuose vandenyse pastebimai pagerėjo bentoso bestuburių būklė. Tačiau, nors ir verti dėmesio, šie daliniai pagerėjimai nėra pakankami, kad būtų pagerinta bendra vandens telkinių būklė ir sumažinta su tuo susijusi rizika sveikatai ir aplinkai. Be to, į šiuos pagerėjimus paprastai neatsižvelgiama, nes pagal VPD taikomas principas „vienas netinkamas – visi netinkami“, o tai reiškia, kad vandens telkinio gera būklė gali būti pasiekta tik tuo atveju, jei visi biologiniai ir cheminiai kokybės elementai bus įvertinti bent jau kaip geri.

Šiais daliniais pagerėjimais, į kuriuos neatsižvelgiama, galima bent iš dalies paaiškinti tai, kodėl iš trečiųjų UBVP (2022–2027 m.) ekologinės būklės vertinimo matyti, kad apskritai padėtis pagerėjo nedaug, palyginti su ankstesne ataskaita, kurioje vertinami antrieji UBVP

[26] https://www.eea.europa.eu/en/analysis/publications/europes-state-of-water-2024

(2016–2021 m.). Šią menką pažangą gali lemti ne tik pirmiau minėtas žinių ir tikslumo pagerėjimas, bet ir galimas pagrindinio neigiamo poveikio padidėjimas, netinkamos priemonės ir nepakankama pažanga įgyvendinant suplanuotas priemones.

Atsižvelgiant į tai, nenuostabu, kad dauguma valstybių narių nurodė nesitikinčios iki 2027 m. pasiekti geros ekologinės būklės ar gero ekologinio potencialo visuose savo vandens telkiniuose.

Valstybės narės padarė didelę pažangą nustatydamos etalonines sąlygas[27] skirtingiems vandens tipams. Tokios sąlygos yra labai svarbios nustatant lyginamuosius standartus ir matuojant žmogaus veiklos poveikį biologiniams, fiziniams, cheminiams ir hidromorfologiniams elementams. Be to, atlikus interkalibraciją[28], kuria suderinamos nacionalinės geros ekologinės būklės klasifikacijos, padaryta didelė pažanga ES lygmeniu. Tačiau **ES lygmeniu vis dar esama suderinimo spragų**, o tai trukdo palyginti bendrą būklės vertinimą.

Paviršiniai vandenys. Kokia yra jų cheminė būklė?

Geros cheminės būklės užtikrinimas yra požymis, kad **artėjama prie nulinės taršos**. Kaip ir ankstesniame ataskaitų teikimo cikle, labai skiriasi paviršiniai ir požeminiai vandenys – pastarieji dažnai yra geriau apsaugoti.

Iš trečiuosiuose UBVP pateiktos informacijos matyti, kad 2021 m. tik 26,8 proc. paviršinio vandens telkinių buvo geros cheminės būklės, palyginti su 33,5 proc. 2015 m. Tai rodo, kad padėtis labai pablogėjo.

Nors vienose valstybėse narėse geros būklės paviršinių vandenų dalis išliko nepakitusi arba šiek tiek padidėjo, palyginti su 2015 m., kai kuriose kitose valstybėse narėse ji sumažėjo, o kai kuriais atvejais gerokai sumažėjo. Ši dalis gerokai sumažėjo, pavyzdžiui, Lietuvoje (– 98,7 proc.), Suomijoje (– 49,5 proc.), Lenkijoje (– 34,2 proc.), Čekijoje (–29,9 proc.), Nyderlanduose (– 29,8 proc.), Slovakijoje (– 26,3 proc.), Kroatijoje (– 11,4 proc.) ir Latvijoje (– 10,6 proc.).

Šį pablogėjimą iš esmės galėjo lemti patobulinta stebėsena ir geresnės žinios apie visureses patvarias, bioakumuliacines ir toksiškas medžiagas (uPBT), dideli vandens telkinių ribų nustatymo pokyčiai ir griežtesni kai kurių medžiagų standartai.

Kalbant apie **paviršinius vandenis**, didelė neatitiktis daugiausia susijusi su uPBT. Dažniausi iš šių junginių yra **gyvsidabris** ir **policikliniai aromatiniai angliavandeniliai** (PAA). Jų kiekis jau yra didelis dėl iš anksčiau likusios taršos ir naujos taršos, kuri ir toliau patenka į vandens aplinką per atmosferos teršalus, išmetamus deginant iškastinį ir kitą kurą. Kita didelė uPBT grupė yra **polibrominti difenileteriai** (PBDE), kurie plačiai naudojami dažuose, plastikuose, baldų kamšaluose iš putplasčio, tekstilės gaminiuose, statybinėse medžiagose ir pramoniniuose procesuose. Šios nuolat aptinkamos medžiagos turi labai didelę įtaką cheminės būklės klasifikavimui, nes aplinka turi ribotą gebėjimą savaime apsivalyti nuo šių labai dažnų

[27] VPD etaloninės ekologinės sistemos sąlygos apibrėžiamos kaip sąlygos, vyraujančios, kai nėra arba beveik nėra žmogaus keliamų trikdžių.
[28] OL L, 2024/721, 2024 3 8: http://data.europa.eu/eli/dec/2024/721/oj.

ir patvarių teršalų. Nesant šių uPBT junginių, 81 proc. paviršinių vandens telkinių būtų pasiekta gera cheminė būklė, t. y. beveik tokia pati procentinė dalis kaip ir per ankstesnį ataskaitų teikimo ciklą.

Kitos medžiagos, dėl kurių viršijami aplinkos kokybės standartai ir nepasiekiama gera cheminė būklė, valstybėse narėse skiriasi. Tačiau **metalai** (pvz., švinas, kadmis, nikelis, kurie paprastai yra susiję su kasybos atliekomis, komunalinėmis ir pramoninėmis nuotekomis, komunalinėmis paviršinėmis nuotekomis), **biocidai** ir **pesticidai** (tributilalavas, chlorpirifosas) bei **kai kurie patvarieji organiniai teršalai** (pvz., heksachlorbenzenas) ir toliau išlieka medžiagų, dėl kurių nepasiekiama gera būklė, sąrašo viršuje, nors kai kurių iš šių medžiagų naudojimas jau daugelį metų yra uždraustas.

Reikėtų pažymėti, kad uPBT taip pat tebėra priežastis, dėl kurios 80 proc. jūros teritorijos nebuvo pasiektas su tarša susijęs geros aplinkos būklės tikslas pagal JSPD[29].

2 diagrama. Pirmųjų, antrųjų ir trečiųjų UBVP ES paviršinio vandens telkinių cheminės būklės vertinimo pokytis (visos medžiagos, įskaitant uPBT) (šaltinis – sistema „WISE-Freshwater“ ir PDF formato duomenų gavyba)

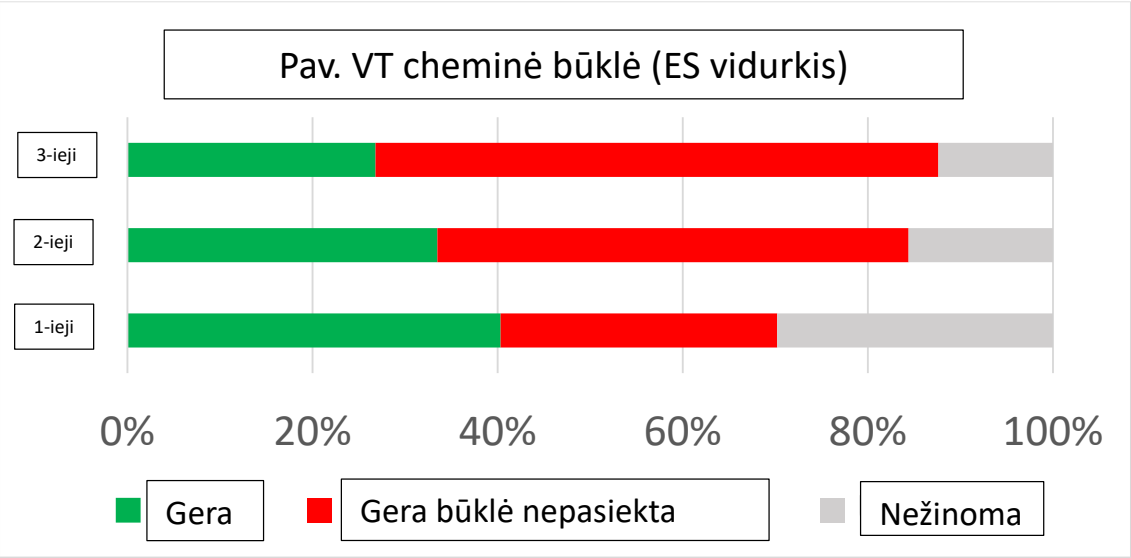

[29] Komisijos ataskaita „Pirmoji nulinės taršos tikslo įgyvendinimo stebėsenos ir perspektyvų ataskaita „Siekiant švaresnio oro, vandens ir dirvožemio Europoje“(COM(2022) 674 *final*, 2022 12 8).

3 diagrama. Antrųjų ir trečiųjų UBVP ES paviršinio vandens telkinių cheminės būklės vertinimo pokytis (neatsižvelgiant į uPBT) (šaltinis – sistema „WISE-Freshwater“ ir PDF formato duomenų gavyba)

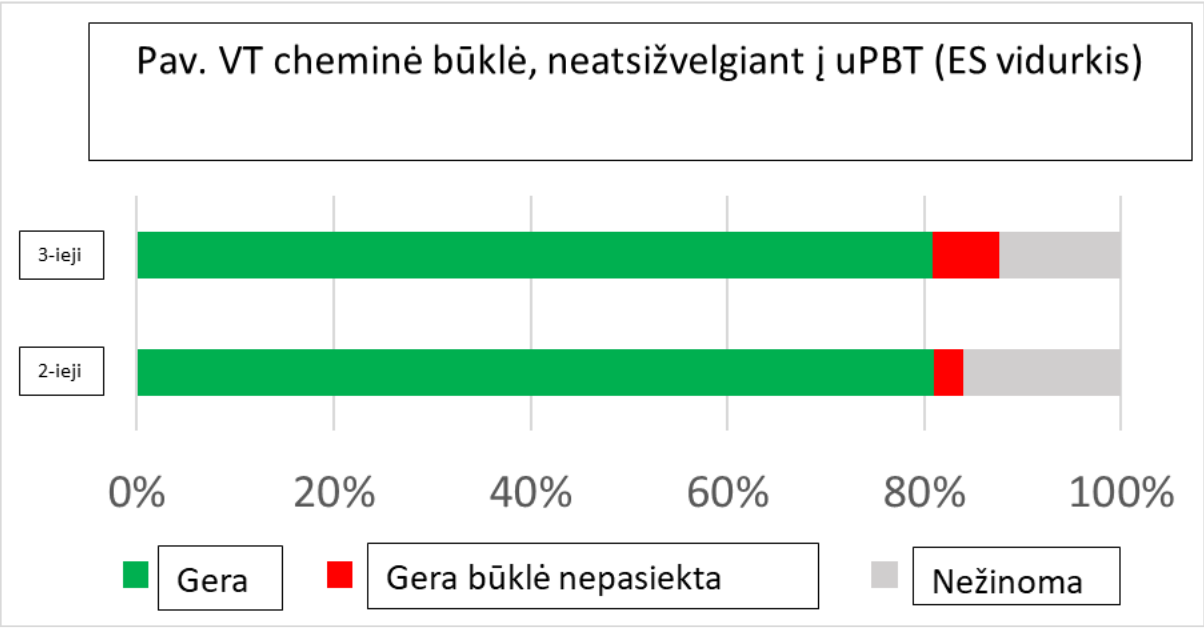

Požeminio vandens telkiniai. Kokia yra jų cheminė būklė?

Kalbant apie **požeminio vandens telkinius**, remiantis trečiuosiuose UBVP pateikta informacija, 2021 m. 86 proc. požeminio vandens telkinių cheminė būklė buvo gera. Tai šioks toks pagerėjimas, palyginti su 82,2 proc. telkinių toje pačioje šalių grupėje 2015 m.

Dažniausiai nurodoma, kad teršalai, lemiantys blogą cheminę būklę, yra **nitratai**[30]. Jie daugiausia atsiranda dėl intensyvios žemės ūkio veiklos ir gyvulininkystės, kai netinkamai arba pernelyg dažnai naudojamos trąšos ir srutos / mėšlas, kurių sudėtyje yra azoto ir fosforo. Tai pasakytina apie 17 iš 20 valstybių narių. Tik Estija, Latvija ir Lietuva nepranešė, kad nitratai jų požeminiuose vandenyse lemia cheminės būklės prastėjimą. Dėl **pesticidų** ir jų metabolitų nepavyko pasiekti geros cheminės būklės devyniose valstybėse narėse (Austrijoje, Belgijoje, Čekijoje, Danijoje, Estijoje, Ispanijoje, Liuksemburge, Nyderlanduose ir Prancūzijoje). **Fosfatas** ir **amonis**, kurie taip pat daugiausia susidaro dėl intensyvios žemės ūkio veiklos ir gyvulininkystės, taip pat lemia prastą cheminę būklę, o ypatingą poveikį daro tokiose šalyse kaip Slovakija ir Čekija.

Kitos minėtos medžiagos, lemiančios mažesnę blogos cheminės būklės požeminio vandens telkinių procentinę dalį (kai kurių valstybių narių duomenimis, mažiau nei 10 proc.), yra natūraliai susidarantys teršalai, pavyzdžiui, chloridas, sulfatas, kalis, geležis ir bendroji organinė anglis. Pramoniniai tirpikliai, PAA, metil-tret-butilo eteris (MTBE, daugiausia naudojamas kaip kuro priedas) ir anijoninės paviršinio aktyvumo medžiagos (dažniausiai

[30] EAA teigimu, vidutinė nitratų koncentracija ES požeminio vandens telkiniuose nuo 2021 m. iš esmės nepasikeitė (EAA, 2023).

naudojamos muilui ir plovikliams gaminti) rečiau įvardijami kaip prastos būklės priežastys (tačiau apie juos pranešė Suomija, Prancūzija, Italija ir Latvija).

4 diagrama. Pirmųjų, antrųjų ir trečiųjų UBVP ES požeminio vandens telkinių cheminės būklės vertinimo pokytis (šaltinis – sistema „WISE-Freshwater“ ir PDF formato duomenų gavyba)

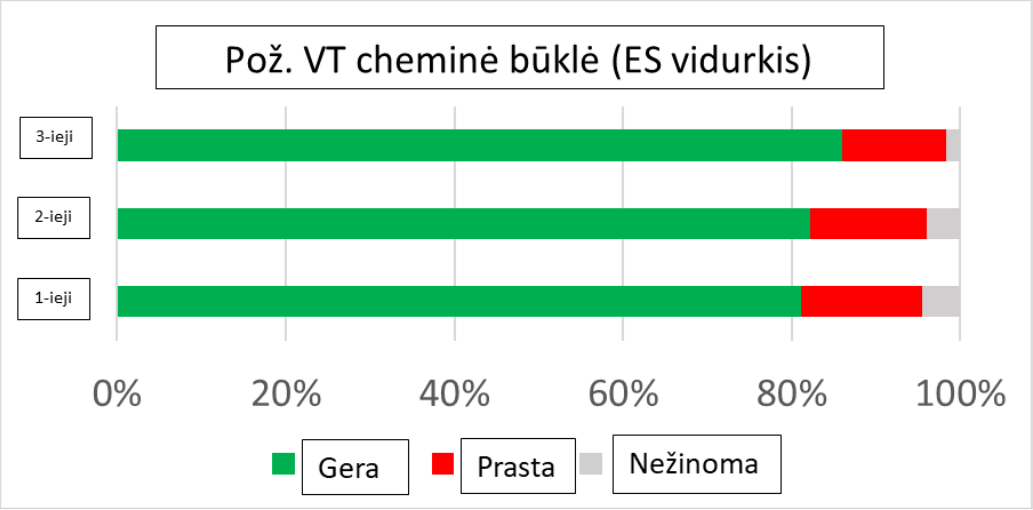

Požeminio vandens telkinių kiekybinė būklė – ar juose yra pakankamai vandens?

Lyginant požeminio vandens kiekybinę būklę tose pačiose valstybėse narėse, džiugu matyti nedidelį pagerėjimą: 2016–2021 m. 95 proc. požeminio vandens telkinių būklė buvo gera, palyginti su 92,4 proc. 2009–2015 m. Iš pateiktų duomenų matyti, kad požeminio vandens telkinių, kurie sudaro didelę ES atsargų dalį, papildymas iš esmės yra užtikrintas. Nors tai gali reikšti, kad klimato kaita (dar) nepaveikė ES požeminių vandenų, reikia pabrėžti, kad ne visos valstybės narės tinkamai atsižvelgia į nuo požeminio vandens priklausančių ekosistemų poreikius ir kad šis 2021 m. vaizdas neatspindi vėlesnių metų, kurie buvo sausringiausi per šį šimtmetį, poveikio.

5 diagrama. Pirmųjų, antrųjų ir trečiųjų UBVP ES požeminio vandens telkinių kiekybinės būklės vertinimo pokytis (šaltinis – sistema „WISE-Freshwater“ ir PDF formato duomenų gavyba)

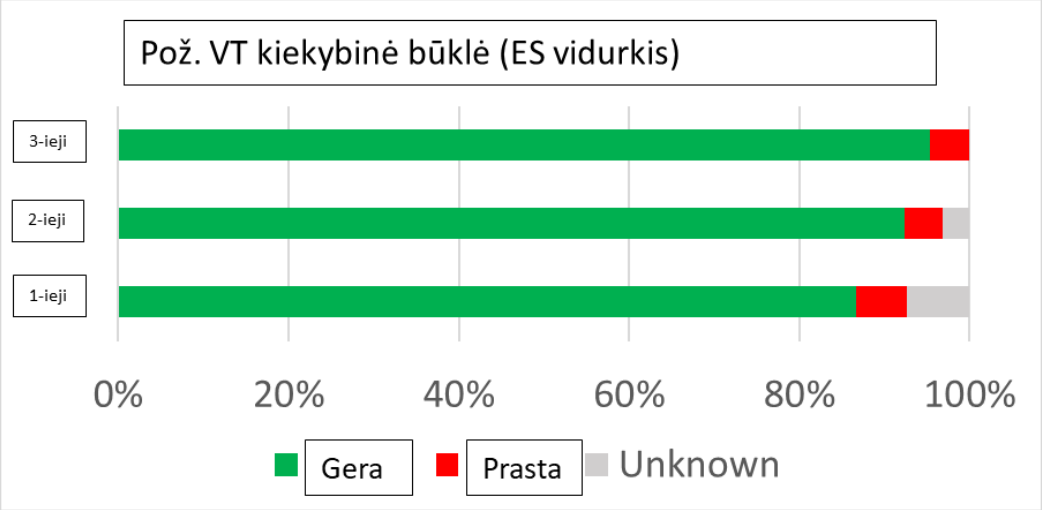

Vis dėlto 20-yje šioje ataskaitoje aptariamų valstybių narių esama didelių geografinių skirtumų (žr. 6 diagramą).

6 diagrama. Požeminio vandens telkinių kiekybinės būklės apžvalga pagal valstybes nares 2021 m.

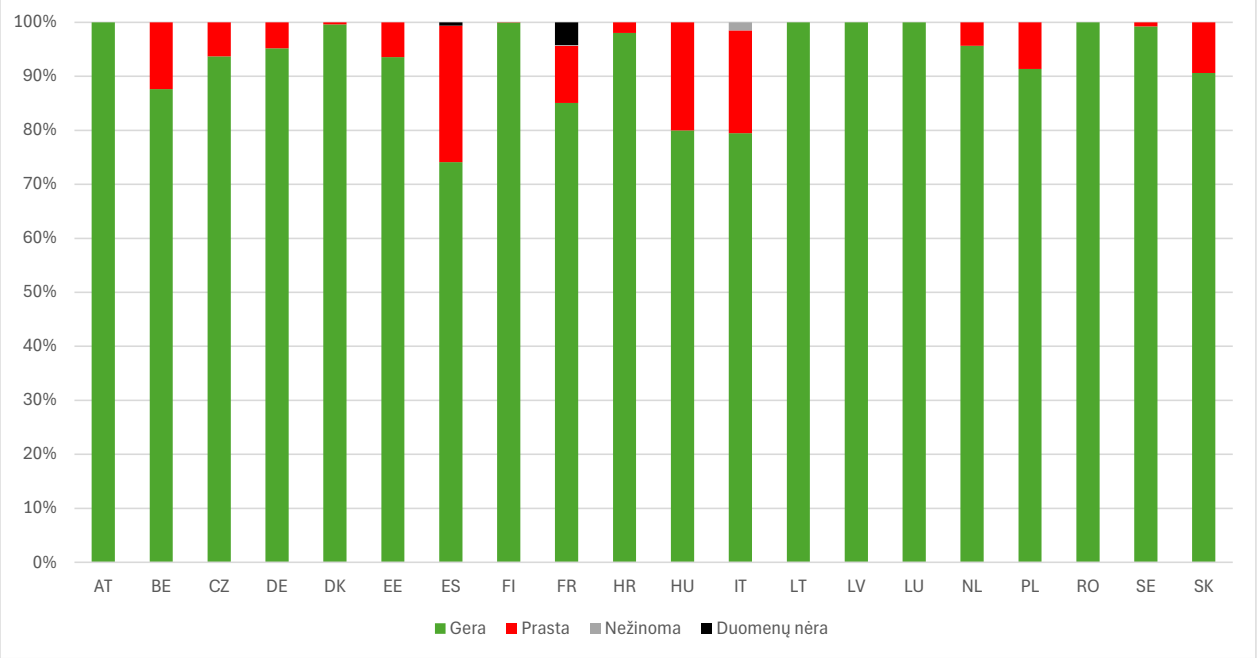

84 proc. nustatytų atvejų požeminio vandens telkinių kiekybinė būklė nebuvo gera, nes iš vandeningojo sluoksnio išgaunama daugiau vandens, nei jis natūraliai gali pasipildyti. Kitos prastos kiekybinės būklės priežastys yra sūraus vandens intruzija (25 proc.), poveikis vandens ekosistemoms, susijusioms su požeminio vandens telkiniais (20 proc.) ir priklausomos sausumos ekosistemos (9 proc.).

Beveik visos ataskaitas teikiančios valstybės narės[31] rengdamos trečiuosius UBVP atliko **vandens balanso vertinimą**[32], o dauguma jų įvertino ir ilgalaikes tendencijas. Tačiau, priešingai Požeminio vandens direktyvos nuostatoms, vertindamos požeminio vandens telkinių kiekybinę būklę, valstybės narės ne visada atsižvelgia į **su požeminiu vandeniu susijusių vandens ekosistemų** ir **nuo požeminio vandens priklausančių sausumos ekosistemų poreikius**. Tai didelė spraga, nes žmogaus veikla, dėl kurios keičiasi požeminio vandens lygis, gali daryti didelį poveikį paviršinio vandens telkinių būklei arba pakenkti vertingoms ekosistemoms, pavyzdžiui, šlapynėms.

Per pastaruosius tris įgyvendinimo ciklus valstybės narės pranešė, kad didelė požeminių vandenų dalis yra geros kiekybinės būklės. Tačiau ši padėtis yra priešinga, palyginti su tuo, kad visoje ES didėja vandens trūkumas ir pastebima, kad didėja priklausomybė nuo požeminio vandens telkinių, kurie yra tiekimo šaltinis teikiant viešąsias paslaugas ir vykdant drėkinimą, todėl didėja vandens ėmimas[33]. Dėl to svarbu, kad valstybės narės geriau taikytų

[31] Išskyrus Liuksemburgą, kur šis procesas tebevykdomas.
[32] Vandens balansas – tai vandens kiekis, kurį galima paskirstyti ir kuris skaičiuojamas iš įtekančio srauto atimant ištekantį srautą tam tikrame upės baseine ar pabaseinyje.
[33] EAA teigimu, požeminio vandens dalis, palyginti su bendru išgaunamu vandens kiekiu, padidėjo nuo 19 proc. 2000 m. iki 23 proc. 2019 m.

sutartas metodikas kiekybinei būklei įvertinti, tinkamai atsižvelgdamos į sezoninius svyravimus ir spartėjantį klimato kaitos poveikį, mažiau pasikliaudamos ankstesnėmis tendencijomis ir visapusiškai atsižvelgdamos į požeminio vandens vaidmenį aprūpinant upes ir ekosistemas. Vertinimo, grindžiamo tik požeminio vandens lygiu, nepakanka[34]. Kaip siūlo EAA, padėtis taip pat rodo, kad gali prireikti peržiūrėti esamas metodikas.

Pažymėtina, kad kelios valstybės narės numato, kad padėtis pablogės, nes jos prognozuoja, kad požeminio vandens telkinių, dėl kurių kyla rizika, kad juose iki 2027 m. nebus pasiekta gera kiekybinė būklė, skaičius kai kuriais atvejais gerokai padidės (žr. 7 diagramą).

7 diagrama. Valstybių narių nurodytų požeminio vandens telkinių, dėl kurių kyla rizika, kad juose iki 2027 m. nebus pasiekta gera kiekybinė būklė, procentinė dalis (tik tos šalys, kurios teikia e. ataskaitas)

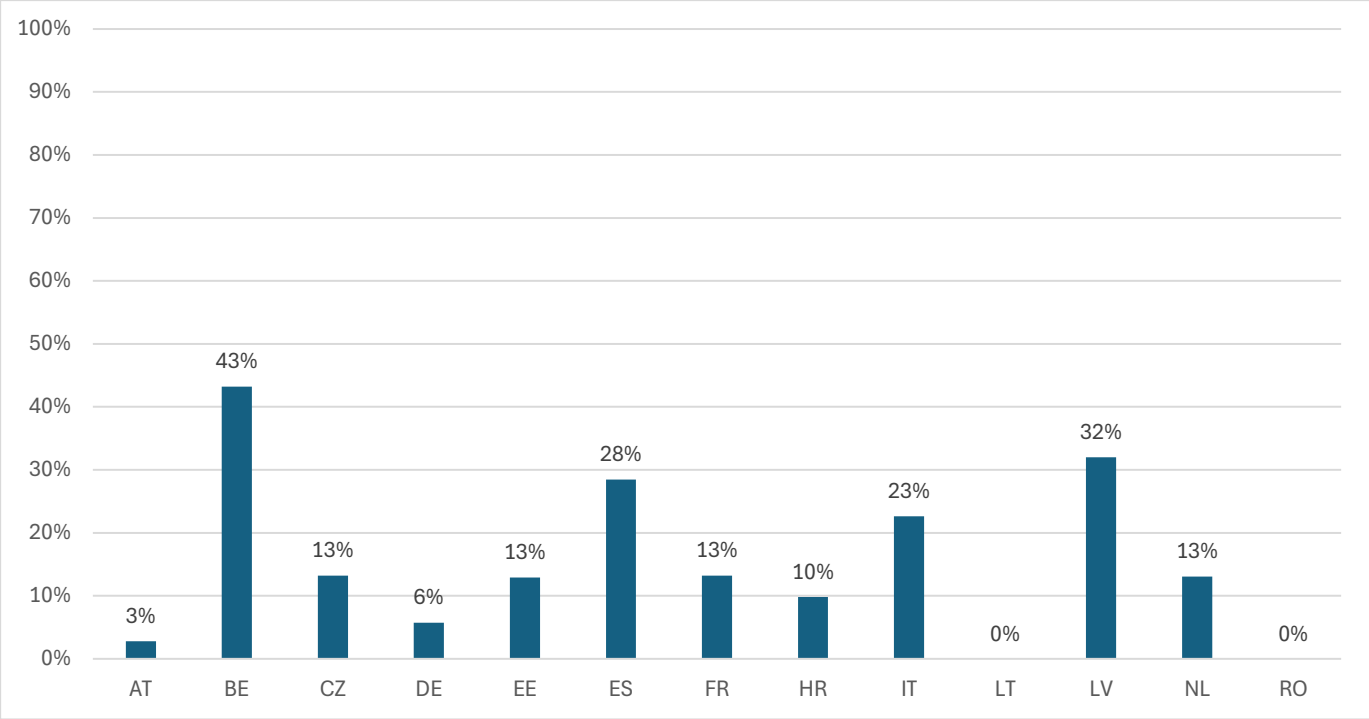

- **1 langelis. Kodėl ES vis dar toli gražu nėra pasiekusi VPD tikslų?**
- Bėgant metams, įgyvendinant VPD pamažu gerėjo žinios ir supratimas apie ES upių, ežerų, tarpinių vandenų, pakrančių vandenų ir požeminių vandenų būklę. Šiomis geresnėmis žiniomis iš dalies galima paaiškinti kai kurias pirmiau nurodytas tendencijas.
- Vis dėlto, kaip išsamiai aprašyta 2019 m. Vandens pagrindų direktyvos tinkamumo patikroje[35], daugelis veiksnių trukdė ir tebetrukdo veiksmingai įgyvendinti VPD ir prisidėjo prie apskritai lėtos pažangos nuo pat jos priėmimo. Šie veiksniai – tai, be kita ko:

[34] Žr. Bendrosios įgyvendinimo strategijos rekomendacinį dokumentą Nr. 18.
[35] SWD(2019) 439 *final*, p. 116.

- pavėluotai nustatytas arba nepakankamai įvertintas neigiamas poveikis ir pastangos, kurių reikia valdymo sistemai, pritaikytai konkrečioms valstybių narių sąlygoms, sukurti;
- nepakankamas bendro vandens telkiniams daromo neigiamo poveikio, ypač susijusio su pasklidąja tarša (skirtingai nuo santykinės sėkmės sprendžiant taršos iš taškinių šaltinių problemą) ir buveinių būklės blogėjimu (šiuo atveju labai reikalingos atkūrimo priemonės, skirtos praeities poveikiui, įskaitant hidromorfologinius pokyčius ir iš anksčiau likusią taršą, mažinti), mažinimas;
- lėtas veiksmingų politikos priemonių diegimas, nes valstybių narių priemonių programos dažnai nepakankamai grindžiamos pavojų ir poveikio analize, be to, linkstama pasikliauti lengvais technologiniais sprendimais, kuriais sprendžiama taršos iš taškinių šaltinių problema, tačiau kitų taršos šaltinių klausimai beveik nenagrinėjami;
- ribotas atitinkamų politikos sričių nuoseklumas, nes gera vandens telkinių būklė taip pat labai priklauso nuo to, ar vandens srities tikslai bus integruoti į kitas politikos sritis, pavyzdžiui, žemės ūkį, energetiką ir transportą;
- priemonėms, kuriomis siekiama geros vandens būklės, neteikiama pirmenybė, palyginti su kita ekonomine veikla;
- daugiausia naudojamasi pagrindinėmis priemonėmis[36], o ne papildomomis priemonėmis, įgyvendinamomis tokiu mastu, kurio pakanka VPD tikslams pasiekti;
- laikas, per kurį gamta reaguoja į priemones, kol pasiekiami numatyti rezultatai;
- vis labiau juntamas klimato kaitos poveikis (pvz., vandens temperatūros kilimas);
- finansavimo trūkumas ir administracinių gebėjimų suvaržymai.

5. VALDYMAS IR KOMPLEKSINIAI ASPEKTAI

Tinkamas valdymas yra labai svarbus siekiant užtikrinti sklandų sudėtingų vandentvarkos sistemų valstybėse narėse veikimą, nes į veikimo procesą įtraukta daug įvairių administracinių lygmenų ir suinteresuotųjų subjektų. Visos valstybės narės yra paskyrusios savo **kompetentingas institucijas** kiekvienam upės baseino rajonui (UBR). Šiuose rajonuose dažnai veikia kelios institucijos, atsakingos už skirtingus UBVP aspektus. Be to, visos valstybės narės yra paskyrusios kompetentingas institucijas, atsakingas už Potvynių direktyvos (PD) įgyvendinimą. Jos gali skirtis nuo paskirtųjų pagal VPD, o kai kuriose valstybėse narėse pagal PD nustatyti valdymo vienetai nesutampa su UBR.

Kaip reikalaujama PD, daugelis valstybių narių nurodo, kad PRVP ir UBVP buvo rengiami koordinuotai, o kartais ir vienu metu[37]. Didžioji dauguma valstybių narių surengė bendras konsultacijas dėl savo UBVP ir PRVP[38], o kelios valstybės narės šiuos du planus sujungė į vieną planą. Valstybių narių padėtis, susijusi su JSPD priemonių programa, yra akivaizdžiai nevienodesnė. Tik kelios valstybės narės įrodė, kad rengiant VPD ir JSPD priemonių programas yra aiškiai koordinuojamos proceso, turinio ir nuoseklumo reaguojant į tą patį neigiamą poveikį priemonės. Panašių menko koordinavimo požymių matyti ir iš lygiagrečiai

[36] Visų pirma Miesto nuotekų valymo direktyva ir Nitratų direktyva, kurios VPD priemonių programose laikomos pagrindinėmis priemonėmis.
[37] Iš viso 15 iš 21 valstybės narės savo PRVP pateikė tvirtų įrodymų, kad buvo užtikrintas koordinavimas su VPD, o kitos šešios valstybės narės turėjo bent tam tikrų įrodymų.
[38] Kalbant apie bendras konsultacijas dėl PRVP ir UBVP projektų, pažymėtina, kad 15 valstybių narių pranešė jas įvykdžiusios, palyginti su 13 valstybių narių per ankstesnį ciklą.

teikiamų JSPD ataskaitų dėl antrosios priemonių programos[39]. Todėl šioje srityje valstybės narės turi dėti daugiau pastangų, kad įgyvendintų **principą „nuo šaltinio iki jūros“**.

Nors **koordinavimo mechanizmai** apskritai yra įdiegti, iš esmės jie atrodo nepakankami siekiant užtikrinti visišką sinergiją ir tinkamą nuoseklumą įvairiais valdžios lygmenimis (pvz., nepakankamai suderintas požiūris į VPD įgyvendinimą subnacionaliniu lygmeniu). Koordinavimas su kitų sektorių politika (pvz., žemės ūkio, energetikos) taip pat yra nepakankamas, ypač kalbant apie priemones, reikalingas didžiausiam neigiamam poveikiui pašalinti. Nepaisant to, kad už tinkamą VPD ir kitų aplinkosaugos teisės aktų įgyvendinimą ir vykdymo užtikrinimą yra atsakingos kompetentingos aplinkosaugos institucijos, labai svarbu užtikrinti veiksmingesnį VPD tikslų integravimą į sektorių politiką ir finansavimo priemones (pvz., BŽŪP). Tai reiškia, kad BŽŪP remiamos intervencinės priemonės turi būti suderintos su UBVP numatytomis priemonėmis.

Dauguma valstybių narių įdėjo daug pastangų, kad paskatintų **visuomenės dalyvavimą ir aktyvų suinteresuotųjų subjektų įsitraukimą** rengiant jų UBVP ir PRVP, naudodamosi įvairiais konsultacijų kanalais ir mechanizmais. Apskritai daugumoje valstybių narių dalyvavo įvairūs suinteresuotieji subjektai. Tačiau daugelyje planų nepaaiškinama, kaip atsižvelgta į gautą informaciją ir ar asmenys, su kuriais konsultuotasi, buvo informuoti apie tai, kaip buvo atsižvelgta į jų nuomonę. Toks skaidrus informavimas padidintų kolektyvinę atsakomybę už planus.

Neigiamas poveikis

Didžiausias neigiamas poveikis paviršinio vandens telkiniams[40] visose ataskaitas teikiančiose valstybėse narėse yra: **tarša dėl atmosferinių iškritų** (paveikianti 59 proc. vandens telkinių), **hidromorfologiniai pokyčiai** (57 proc.), kuriuos lemia drenavimas ir drėkinimas žemės ūkio, hidroenergijos, apsaugos nuo potvynių, laivybos ar geriamojo vandens tiekimo tikslais, ir **tarša, susidaranti dėl žemės ūkio veiklos** (32 proc.). Kitas pagrindinis neigiamas poveikis visoje ES yra **miesto nuotekų išleidimas** (14 proc.), **prie nuotekų sistemos neprijungtos nuotekos** (9 proc.) ir **vandens ėmimas** (9 proc.) įvairiais tikslais. Kitas UBVP dažniausiai nustatytas neigiamas poveikis yra tarša dėl **komunalinių paviršinių nuotekų** (8 proc.), **paviršinių nuotekų išlajų** (5 proc.) ir **iš pramonės įrenginių išleidžiamų nuotekų** (6 proc.). Reikėtų pažymėti, kad tam pačiam vandens telkiniui gali būti daromas daugialypis neigiamas poveikis, todėl bendras skaičius sudaro ne 100 proc.

Deja, 13 proc. ES vandens telkinių ir toliau daromas nenustatytas antropogeninis poveikis, todėl šioje srityje vis dar yra galimybių gilinti žinias. Reikšmingo neigiamo poveikio nenustatyta tik 10 proc. vandens telkinių, apie kuriuos pranešta.

Kaip matyti iš daugelio ataskaitų[41], didėja tiek ES[42], tiek nacionaliniu lygmeniu susirūpinimą keliančių **invazinių svetimų rūšių** neigiamas poveikis gėlo vandens ir jūrų ekosistemoms

[39] Komisijos ataskaita Tarybai ir Europos Parlamentui dėl Komisijos atlikto valstybių narių priemonių programų, atnaujintų pagal Direktyvos 2008/56/EB 17 straipsnį, vertinimo (COM(2025) 3) ir susijęs Komisijos tarnybų darbinis dokumentas SWD(2025) 1.

[40] Remiantis sistemos „WISE-Freshwater“ duomenimis, apimančiais 18 iš 20 valstybių narių, kurių duomenys nuo 2024 m. birželio mėn. prieinami elektroniniu būdu.

[41] Pavyzdžiui, per pastaruosius 100 metų gėlo vandens invazinių svetimų rūšių skaičius padidėjo septynis kartus, kaip teigiama Cid, N. ir Cardoso, A. C., 2013, „European freshwater alien species“, platformoje „Global Freshwater Biodiversity Atlas“ (atlas.freshwaterbiodiversity.eu).

Europoje. Nepaisant tiesioginio poveikio, kurį šios rūšys gali turėti geros ekologinės būklės užtikrinimui, panašu, kad šis neigiamas poveikis nepakankamai įvertintas ir nustatytas tik 2,2 proc. vandens telkinių, apie kuriuos pranešta. UBVP labai dažnai trūksta informacijos apie invazines svetimas rūšis ir priemones, kurių imtasi šiai problemai spręsti, arba ji nėra labai išsami.

Nors pranešama, kad 71 proc. ES **požeminio vandens telkinių** nedaromas joks reikšmingas neigiamas poveikis, beveik 30 proc. jų veikia įvairūs neigiami veiksniai. Tai visų pirma yra **pasklidoji tarša dėl žemės ūkio veiklos** (pvz., pesticidai ir trąšos), kuri daro poveikį 59 proc. požeminio vandens telkinių, **vandens ėmimas viešajam vandens tiekimui** (25 proc.), **vandens ėmimas žemės ūkio reikmėms** (22 proc.), **pramoniniam naudojimui** (12 proc.) ir **kitiems tikslams** (12 proc.). Didelį neigiamą poveikį taip pat daro pasklidoji tarša iš kitų šaltinių, visų pirma **komunalinių paviršinių nuotekų** (16 proc.) ir **prie kanalizacijos tinklo neprijungtų nuotekų** (6 proc.), taip pat tarša iš **užterštų ar apleistų pramoninių teritorijų** (17 proc.) ir **iš anksčiau likusi tarša** (13 proc.).

Priemonių programos

Analizuojant priemonių programas, kurias valstybės narės privalo parengti siekdamos užkirsti kelią tokiam neigiamam poveikiui arba jį apriboti, padėtis ir sudėtinga.

Nemaža dalis antruosiuose UBVP paskelbtų priemonių nebuvo įgyvendintos. Kaip ir anksčiau, didžiausia kliūtimi įvardytas nepakankamas priemonių finansavimas (86 proc.), po to – netikėtas vėlavimas (81 proc.), tinkamų nacionalinių mechanizmų, pavyzdžiui, nacionalinių taisyklių ir kitų dar nepriimtų priemonių, trūkumas (70 proc.) ir valdymo problemos (57 proc.). Kaip viena pagrindinių problemų taip pat nuolat minimi sunkumai įsigyjant tam tikroms priemonėms įgyvendinti reikalingą žemę.

Iš 2022–2027 m. UBVP pristatytų trečiųjų priemonių programų matyti, kad valstybės narės ir toliau laikosi skirtingo požiūrio į planų rengimą ir ataskaitų teikimą. Priemonių programose dažnai numatytas gana didelis priemonių rinkinys, tačiau atrodo, kad jose nėra kelių pagrindinių elementų. Visų pirma nėra aiškiai įvertintas atotrūkis, kurį reikia pašalinti, kad būtų pasiekta gera būklė. Taip pat nepakanka informacijos apie priemonių prioritetų nustatymą remiantis reikiama išlaidų efektyvumo analize. Dažnai trūksta duomenų apie planuojamų priemonių išlaidas ir finansavimą. Kadangi valstybės narės dažnai teigia susiduriančios su finansavimo sunkumais, tai leidžia manyti, kad ne visada iš anksto užtikrinami priemonių programoms įgyvendinti reikalingi ištekliai. Dėl to mažėja priemonių programų veiksmingumas.

[42] Kaip nurodyta 2014 m. spalio 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamente (ES) Nr. 1143/2014 dėl invazinių svetimų rūšių introdukcijos ir plitimo prevencijos ir valdymo.

6. KOVA SU TREJOPA PLANETOS KRIZE

6.1. NULINĖS UPIŲ, EŽERŲ, PAKRANČIŲ VANDENŲ IR POŽEMINIŲ VANDENŲ TARŠOS TIKSLAS

6.1.1. Kokių veiksmų imamasi kovojant su tarša dėl žemės ūkio veiklos?

Pasklidoji tarša dėl **žemės ūkio** veiklos yra vienas iš pagrindinių ES vandens telkinių taršos veiksnių, kurį nurodė visos ataskaitas teikiančios valstybės narės beveik visuose UBR ir kuris daro poveikį tiek paviršinio, tiek požeminio vandens telkiniams. Tai iš esmės lemia, pirma, netvari žemėtvarka ir perteklinis bei netinkamas trąšų ir srutų / mėšlo, kurių sudėtyje yra azoto, naudojimas, dėl kurio vandenyje atsiranda nitratų, ir, antra, pesticidų bei kitų pavojingųjų medžiagų naudojimas. Kaip nurodyta 2 skirsnyje, nitratai yra didžiausias teršalas požeminio vandens telkiniuose ir dėl jų paviršinio vandens telkiniai taip pat tampa eutrofiniais. Tai atitinka išvadas dėl patenkančių maisto medžiagų kiekio ES jūrų regionuose, iš kurių matyti, kad visuose regionuose, išskyrus Juodąją jūrą, didžiausias jūroje esančio azoto šaltinis yra žemės ūkis[43]. Kiek kitokia yra situacija su fosforu, nes beveik visuose jūrų regionuose daugiausiai jo į vandenį patenka iš nuotekų, o žemės ūkis yra antrasis didžiausias šaltinis.

Nors, palyginti su XX a. dešimtuoju dešimtmečiu, pastebimas didelis pagerėjimas ir dauguma valstybių narių ir ūkininkų įdėjo daug pastangų, kad sumažintų maisto medžiagų praradimą į vandenis, iš gėlo vandens kokybės duomenų matyti, kad rezultatai nesikeičia. Tai rodo, kad tam, jog maisto medžiagų koncentracija vėl pradėtų mažėti, reikia imtis radikalesnių priemonių, kurias priimti gali būti politiškai sudėtinga. Dabartinių priemonių vis dar nepakanka Nitratų direktyvos ir VPD tikslams pasiekti, praėjus atitinkamai beveik 35 ir 25 metams nuo jų priėmimo. Tai pastebima ir jūrų aplinkoje, ypač Baltijos jūroje – jūros regione, kuriame yra daugiausia pakrančių vandenų, kuriuose su maisto medžiagomis susijusi būklė kelia problemų (58 proc.). Eutrofikacija taip pat pastebima pietinėje Šiaurės jūros dalyje, Prancūzijos šiaurės vakarų pakrantėje ir netoli upių ištakų Vidužemio jūroje. Be to, Baltijos ir Juodosios jūrų regionuose pastebėta daug plotų, netekusių deguonies dėl eutrofikacijos, gamtinių sąlygų ir keičiantis klimatui padidėjusios vandens temperatūros.

Šį sąstingį galima paaiškinti tuo, kad daugelyje valstybių narių padaryta tik nedidelė pažanga rengiant **kiekybinius trūkumų vertinimus**, kuriais remiantis galima nustatyti, kaip sumažinti patenkančių **maisto medžiagų** ir **pesticidų** kiekį. Komisija šią rekomendaciją pateikė per ankstesnį ciklą, tačiau tik nedaugelis valstybių narių pateikė duomenis apie patenkančių maisto medžiagų kiekio mažinimą, o dar mažiau valstybių narių pranešė atlikusios iki šiol taikytų priemonių veiksmingumo vertinimus.

Be to, aiški ir džiuginanti tendencija yra tai, kad **ES nuolat didėja žemės ūkio paskirties žemės, kurioje vykdomas ekologinis ūkininkavimas, dalis**, o tai paprastai lemia mažesnę taršą maisto medžiagomis ir pesticidais. Tačiau valstybėse narėse ekologinio ūkininkavimo diegimo tempas skiriasi: nuo beveik 30 proc. visos žemės ūkio produkcijos Austrijoje iki mažiau nei 1 proc. žemės ūkio produkcijos Maltoje (žr. 8 diagramą).

[43] Ataskaita dėl Jūrų strategijos pagrindų direktyvos įgyvendinimo (europa.eu).

8 diagrama. Visų naudojamų žemės ūkio naudmenų, kuriose 2022 m. vykdytas ekologinis ūkininkavimas, dalis pagal valstybes nares (šaltinis – Eurostatas, 2024 m.)[44]

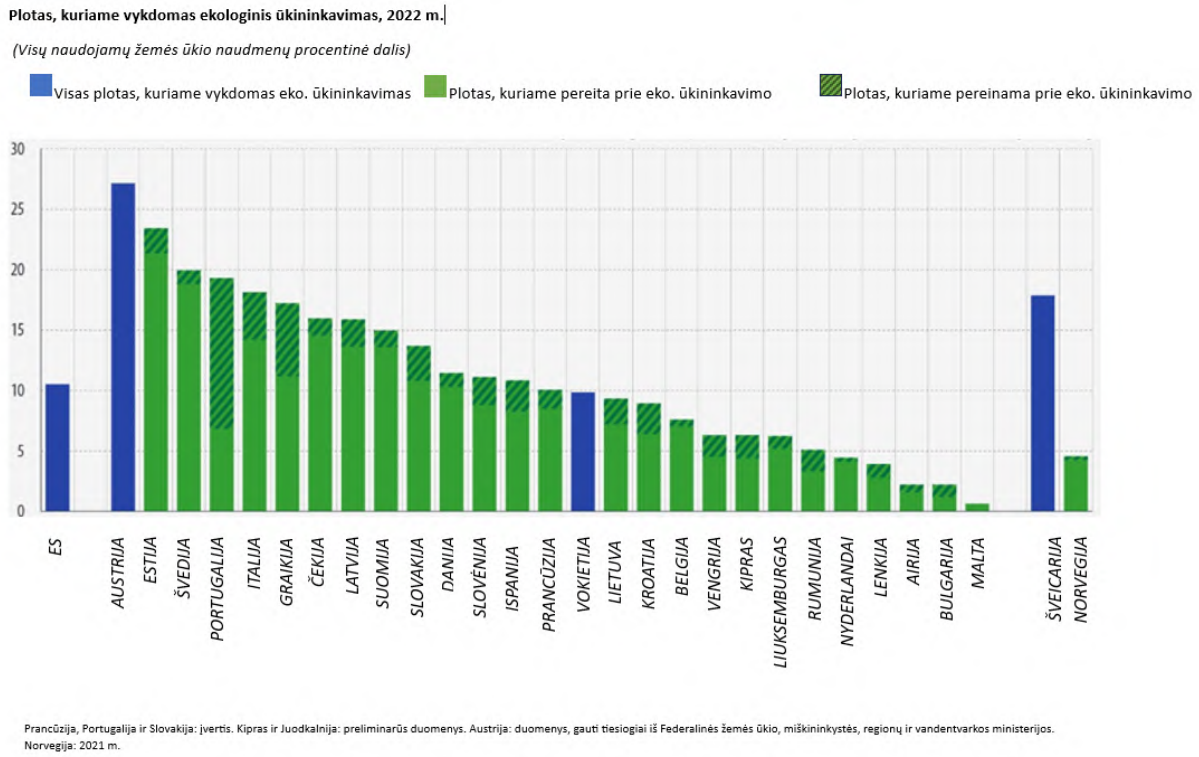

Pagrindinės priemonės paprastai taikomos, tačiau ne visos valstybės narės vertina, ar planuojamų priemonių pakaks, kad būtų palaipsniui pasiekta gera būklė. Tais atvejais, kai buvo atlikti trūkumų vertinimai, valstybės narės pranešė, kad priemonėmis nebus visiškai panaikintas atotrūkis, kurį reikia pašalinti siekiant iki 2027 m. sumažinti taršą maisto medžiagomis ir pesticidais. Tai atitinka ankstesnes Komisijos išvadas, įskaitant Nitratų direktyvoje pateiktas išvadas.

Be to, privalomos tik tos priemonės, kurios nustatytos atitinkamuose ES teisės aktuose[45] ir taikomuose reikalavimuose (kompleksinė parama ir žalinimas) pagal 2014–2022 m. bendrą žemės ūkio politiką (BŽŪP).

Panašu, kad daugelis valstybių narių nustato pesticidų naudojimo apribojimus daugiausia tada, kai tai būtina siekiant pagerinti geriamojo vandens ėmimui naudojamų vandens telkinių būklę. Tokie privalomi ūkininkams taikomi reikalavimai, susiję su VPD įgyvendinimu, gali būti remiami pagal BŽŪP, skiriant vadinamąsias su VPD susijusias išmokas, tačiau šia priemone vis dar naudojamasi nepakankamai[46].

---

[44] ES ekologinis ūkininkavimas:16,9 mln. hektarų 2022 m. Eurostatas (europa.eu).

[45] Visų pirma Nitratų direktyva, Reglamentas dėl augalų apsaugos produktų pateikimo į rinką (Reglamentas (EB) Nr. 1107/2009), Tvaraus naudojimo direktyva (2009/128/EB).

[46] Keturios valstybės narės (Austrija, Danija, Ispanija ir Liuksemburgas) rėmė šias išmokas pagal kaimo plėtros programas (2014–2022 m.), o penkios valstybės narės tokias išmokas įtraukė į savo 2023–2027 m. BŽŪP strateginius planus (Austrija, Danija, Ispanija, Italija ir Liuksemburgas). Šiomis išmokomis daugiausia dėmesio skirta tręšimo ir pesticidų naudojimo apribojimams / draudimui saugomose geriamojo vandens teritorijose, o Danijoje – azoto kiekio pakrančių vandens baseinuose mažinimo priemonėms.

Buvo taikomos kelios savanoriškos priemonės, dažnai remiamos pagal BŽŪP, visų pirma taikant agrarinės aplinkosaugos klimato įsipareigojimus[47], ir kitos atitinkamos priemonės, įtrauktos į valstybių narių parengtas kaimo plėtros programas (2014–2022 m.). Tačiau šių priemonių ir įgyvendintų pagrindinių priemonių nepakako nitratų ir pesticidų daromam neigiamam poveikiui sumažinti. Tai galėjo lemti įvairūs veiksniai, įskaitant būdingus atitinkamų savanoriškų priemonių rengimo trūkumus, tai, kad valstybės narės nepakankamai suplanavo priemones, tai, kad ūkininkai menkai jomis naudojosi, arba tai, kad jos buvo menkai taikomos labiausiai paveiktose teritorijose.

Remiantis pateikta informacija, ne visos žemės ūkio priemonės, apie kurias pranešta pagal antrąjį UBVP, buvo įgyvendintos taip, kaip planuota. Buvo pranešta apie tokias problemas kaip nepakankamas finansavimas ir vėlavimas.

Kalbant apie 2023–2027 m. BŽŪP, galima tikėtis didesnio indėlio į kovą su tarša nitratais ir pesticidais[48]. Joje numatyti griežtesni sąlygų[49] standartai, pavyzdžiui, griežtesni dirvožemio tvarkymo reikalavimai (pvz., sėjomaina / pasėlių įvairinimas, apsauginės juostos) ir naujas reikalavimas, susijęs su pasklidųjų taršos fosfatais šaltinių kontrole. Kaimo plėtros finansavimo priemonės[50] (agrarinės aplinkosaugos klimato įsipareigojimai, įskaitant ekologinį ūkininkavimą, paramą investicijoms, su VPD susijusias išmokas, mokymą ir (arba) konsultacijas, inovacijas ir bendradarbiavimą) tebėra prieinamos ir buvo papildytos ekologinėmis sistemomis, kuriomis remiama aplinkai ir (arba) klimatui nekenkianti praktika; Valstybės narės šioms sistemoms turi skirti ne mažiau kaip 25 proc. EŽŪGF finansavimo[51]. Parama pagal ekologines sistemas ir agrarinės aplinkosaugos klimato įsipareigojimus, be kita ko, skiriama geresniam maisto medžiagų valdymui[52] ir tausiam pesticidų naudojimui[53].

Nė viena valstybė narė netaiko **maisto medžiagų koncentracijos ribinių verčių**, kad įvertintų gerą paviršinio vandens ekologinę būklę, ir tik kai kurios valstybės narės nustato, kiek reikia **sumažinti patenkančių maisto medžiagų kiekį** atitinkamame upės aukštupio baseine. Kaip minėta pirmiau, tai taip pat turi įtakos siekiant Jūrų strategijos pagrindų direktyvoje nustatytų tikslų, nes, remiantis 2018 m. valstybių narių pagal JSPD 8 straipsnį pateiktais duomenimis, 87 proc. jūros teritorijos nebuvo pasiektas geros aplinkos būklės tikslas eutrofikacijos srityje.

---

[47] Išmokos už daugiamečius įsipareigojimus, susijusius su aplinkai ir klimatui nekenkiančia žemės ūkio praktika, kurie viršija privalomų reikalavimų bazinį lygį.

[48] Žr. „Mapping and analysis of CAP strategic plans“ (2023–2027 m.) (file:///C:/Users/faltech/Downloads/mapping%20and%20analysis%20of%20cap%20strategic%20plans-KF0323354ENN%20(3).pdf).

[49] Sąlygomis visos BŽŪP paramos gavimas susiejamas su ūkininkų ir kitų paramos gavėjų pareiga laikytis pagrindinių su aplinka, klimato kaita, visuomenės sveikata, augalų sveikata ir gyvūnų gerove susijusių standartų. Tie pagrindiniai standartai apima teisės aktais nustatytus valdymo reikalavimų (toliau – VR) ir žemės geros agrarinės ir aplinkosaugos būklės (toliau – GAAB standartai) standartus.

[50] Europos žemės ūkio fondas kaimo plėtrai (EŽŪFKP), plg. Reglamentą Nr. 1305/2013.

[51] Žr. Reglamento 2021/2115 97 straipsnio 1 ir 2 dalis.

[52] Planuojama, kad parama ūkininkavimo praktikai, kuria siekiama gerinti maisto medžiagų valdymą, bus teikiama 15,2 proc. ES žemės ūkio paskirties žemės.

[53] Planuojama, kad įsipareigojimai, kuriais užtikrinamas tausus pesticidų naudojimas, siekiant sumažinti pesticidų keliamą riziką ir poveikį, pvz., pesticidų nutekėjimą, bus prisiimti dėl 27 proc. ES žemės ūkio paskirties žemės.

6.1.2. Kokių veiksmų imamasi kovojant su tarša kituose sektoriuose?

Tarša tokiuose sektoriuose kaip **miesto gyvenvietės, pramonė ar energetika** taip pat kelia grėsmę vandens aplinkai ir žmonių sveikatai, kuriai per aplinką daromas poveikis.

Pagrindinės priemonės, skirtos šių sektorių keliamai taršai mažinti, paprastai yra taikomos. Tai, be kita ko, leidimų išdavimo ir leidimo sistemos, skirtos nuotekų išleidimo iš taškinių šaltinių kontrolei, nuotekų išleidimo registrai, visų nuotekų tiesioginio išleidimo į požeminį vandenį draudimas arba ribojimas ir (arba) specialios priemonės, skirtos taršai prioritetinėmis ir kitomis medžiagomis pašalinti arba sumažinti.

Daugeliu atvejų įgyvendintos konkrečios priemonės, skirtos šalinti teršalus, dėl kurių nepavyksta pasiekti geros vandens telkinių cheminės ar ekologinės būklės. Šių priemonių pavyzdžiai – pastangos sumažinti arba sustabdyti tam tikrų teršalų išleidimą į vandenį ir užterštų teritorijų valymas, šalinant iš anksčiau likusią taršą nuosėdose, požeminiame vandenyje ir dirvožemyje. Tačiau ne visi nacionaliniai UBVP yra vienodai išsamūs, kiek tai susiję su aiškiu atskirų medžiagų susiejimu su konkrečiomis kovos su tarša priemonėmis. Šioje srityje ir rengiant trūkumų analizę, kuria būtų remiamasi rengiant priemones, reikia didesnės pažangos.

Visos valstybės narės pateikė kenksmingųjų medžiagų **išmetimo, išleidimo ir nuotėkių sąrašus**. Tačiau tiek tarp valstybių narių, tiek ir pačiose valstybėse narėse yra didelių skirtumų, susijusių su atitinkamų nuodingųjų medžiagų aprėptimi ir jų duomenų išsamumu. 10 pagrindinių medžiagų, dėl kurių buvo dažniausiai sudaryti išmetamųjų teršalų aprašai, yra gyvsidabris, benzo[a]pirenas, fluorantenas, benzo(g,h,i)perilenas (PAA), nikelis, švinas ir kadmis (sunkieji metalai) ir nonilfenolis (nejoninės paviršinio aktyvumo medžiagos), perfluoroktano sulfonrūgštis (PFOS, PFAS rūšis) ir tributilalavo katijonas (labai toksiškas biocidas).

Dauguma valstybių narių pranešė apie pagrindines priemones, susijusias su nuotekų valymo įrenginių statyba arba modernizavimu, pripažindamos, kad reikia dėti daugiau pastangų siekiant įgyvendinti Miesto nuotekų valymo direktyvos (MNVD) reikalavimus. Šiuo metu 82 proc. ES miesto nuotekų surenkama ir valoma laikantis ES standartų.

Įgyvendinus peržiūrėtą MNVD bus dar labiau sumažinta miesto nuotekų keliama tarša. Į ją įtrauktos naujos taisyklės dėl paviršinių nuotekų išlajų ir komunalinių paviršinių nuotekų, kurios padės valstybėms narėms veiksmingiau šalinti jų keliamą taršą, kuri ES teisės aktais nebuvo reglamentuota.

Nors VPD neaptariama tarša šiukšlėmis, įskaitant plastiką, tai yra pagrindinė sritis, kurioje turi būti sukurta sinergija su JSPD, nes labai didelis plastiko kiekis į jūrą patenka iš upių. Įvertinus priemonių programas pagal JSPD matyti, kad valstybės narės ėmėsi daugelio priemonių, kad pašalintų pagrindinius šiukšlių šaltinius, pradedant veikla, susijusia su nuotekomis iš miesto teritorijų ir kitų sausumoje esančių šaltinių (pvz., pramonės, žemės ūkio). Apskaičiuota, kad dėl to 2015–2021 m. visuose ES jūrų baseinuose **paplūdimiuose išmetamų šiukšlių** kiekis sumažėjo 29 proc. Tikėtina, kad šios priemonės taip pat turėjo teigiamą poveikį upėms, ežerams ir pakrančių vandenims.

Atsižvelgiant į tai, kad atmosferinės iškritos ir toliau smarkiai neigiamai veikia vandens telkinių būklę, jų susidarymo vietoje pritaikyti veiksmai, kuriais siekiama sumažinti teršalų,

įskaitant uPBT, išmetimą dėl iškastinio kuro naudojimo, taikant integruotą požiūrį į taršą įvairiose aplinkos terpėse, kaip skatinama Nulinės taršos veiksmų plane, tebėra prioritetas siekiant VPD tikslų. Šiuo atžvilgiu tikimasi, kad griežtesni standartai, priimti pagal neseniai persvarstytą Aplinkos oro kokybės direktyvą, persvarstyta Pramoninių išmetamų teršalų direktyva, veiksmingas Gyvsidabrio reglamento įgyvendinimas ir bendros ES pastangos mažinti priklausomybę nuo iškastinio kuro, turės teigiamą poveikį mažinant kai kurių atskirų medžiagų, kurios į vandenį patenka su į orą išmetamais teršalais, išmetimą.

6.2. UPIŲ, EŽERŲ, PAKRANČIŲ VANDENŲ IR POŽEMINIŲ VANDENŲ ATKŪRIMAS

6.2.1. Vandens telkinių fizinių savybių ir natūralios tėkmės pokyčiai. Koks yra žmogaus įsikišimo į vandens sistemą lygis?

Šimtus metų dėl žmogaus veiklos fiziškai keitėsi ES upių, ežerų, estuarijų ir pakrančių vandenų forma: buvo naikinamos natūralios savybės, statoma betoninė infrastruktūra (t. y. labai pakeisti vandens telkiniai), kuriami nauji kanalai ir rezervuarai (t. y. dirbtiniai vandens telkiniai). Dėl to atsirado naujos, bet ne natūralios vandens sistemos.

Iš UBVP matyti, kad valstybėse narėse labai skiriasi žmogaus įsikišimo į natūralią vandens aplinką lygis. Kuo žmogaus įsikišimas yra didesnis, tuo labiau keičiamos vandens telkinių savybės, o kai kurie iš jų tampa visiškai dirbtiniai. Šių **labai pakeistų vandens telkinių** ir **dirbtinių vandens telkinių** dalis per šį ataskaitų teikimo ciklą šiek tiek padidėjo: 20-yje valstybių narių, į kurias buvo atsižvelgta atliekant analizę, 12,4 proc. jų buvo priskirti labai pakeistiems, o 4,4 proc. – dirbtiniams vandens telkiniams[54], palyginti su 11,9 proc. ir 4,1 proc. per ankstesnį ataskaitų teikimo ciklą.

Toliau pateiktoje 9 diagramoje parodyta, kad kai kuriose valstybėse narėse (Nyderlanduose, Vengrijoje, Vokietijoje ir Belgijoje) žmogaus įsikišimo lygis yra labai aukštas, o kai kuriose (pvz., Suomijoje ir Švedijoje) – gerai išsaugota natūrali būklė.

9 diagrama. Paviršinio vandens telkinių, kurie trečiuosiuose UBVP buvo priskirti labai pakeistiems arba dirbtiniams vandens telkiniams, procentinė dalis pagal valstybes nares

[54] Tačiau vis dar yra trys valstybės narės, kuriose priskyrimas dar nebaigtas (Kroatija, Slovakija) arba peržiūrimas (Švedija).

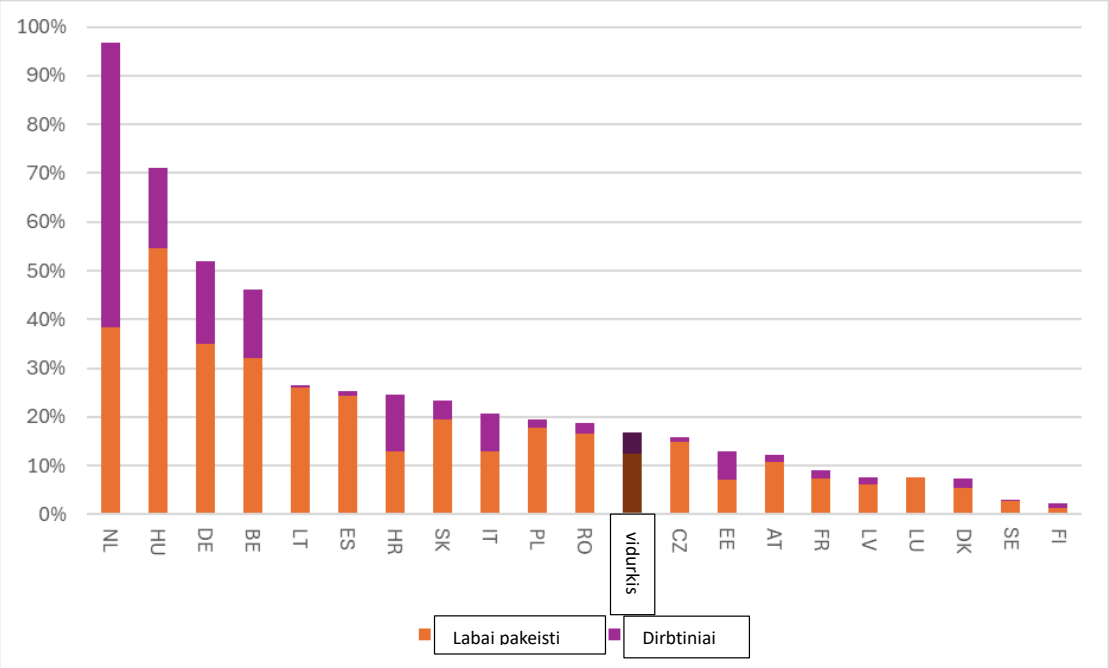

Trys valstybės narės (Austrija, Kroatija, Slovakija) pranešė, kad žymiai padidėjo jų labai pakeistų ir dirbtinių vandens telkinių dalis, o tai, panašu, lėmė tam tikrų vandens telkinių perklasifikavimas ir, kiek mažesniu mastu, nauji pakeitimai. Numatoma, kad dėl naujos metodikos Švedija taip pat gerokai padidins savo dalį.

Pagrindiniai vandens naudojimo būdai, paskatinę didelį žmogaus įsikišimą, dėl kurio vandens telkiniai buvo priskirti labai pakeistiems, yra šie: i) apsauga nuo potvynių (37 proc.); ii) žemės ūkis (žemės drenažas – 23 proc., drėkinimas – 15 proc.); iii) hidroenergija (21 proc.); iv) geriamojo vandens tiekimas (11 proc.) ir v) kita miesto plėtra (10 proc.).

Atsižvelgiant į pasikeitusias šių vandens telkinių savybes, nereikalaujama, kad būtų pasiekta gera jų ekologinė būklė, pakanka pasiekti gerą ekologinį potencialą (GEP), kurį turi apibrėžti valstybė narė pagal VPD V priedo reikalavimus.

Džiugu matyti, kad padaryta metodinių patobulinimų siekiant nustatyti, kas būtų laikoma GEP, kaip reikalaujama VPD. Tačiau valstybės narės ir toliau skirtingai apibrėžia GEP ir savo vertinimuose taiko skirtingas prielaidas ir kriterijus. Be to, kai kurios valstybės narės GEP apibrėžė ne visiems labai pakeistiems vandens telkiniams, todėl nėra aiškių tikslų, kuriuos reikia pasiekti.

Remiantis WISE esančia informacija apie 16 valstybių narių[55], kurios iki šios ataskaitos užbaigimo pateikė ataskaitas elektroniniu būdu, GEP buvo pasiektas tik 16,8 proc. labai pakeistų ir dirbtinių vandens telkinių. Tačiau už to slypi dideli skirtumai tarp valstybių narių (atitinkamų vandens telkinių, kuriuose pasiektas GEP, dalis svyruoja nuo nulio Belgijoje ir Nyderlanduose iki maždaug pusės Ispanijoje ir Rumunijoje).

[55] Prieinama 2024 m. gegužės 31 d.

6.2.2. Saugomos teritorijos

Tam tikri vandens telkiniai įstatymu saugomi dėl įvairių priežasčių. Paviršinio vandens telkinių saugomos teritorijos nustatytos pagal Geriamojo vandens, Maudyklų vandens, Buveinių, Paukščių ir Nitratų direktyvas, taip pat siekiant apsaugoti ekonominiu požiūriu reikšmingas vandens gyvūnų rūšis (t. y. akvakultūrą). Per šį ataskaitų teikimo ciklą dauguma valstybių narių pranešė apie daugiau vandens telkinių, susijusių su saugomomis teritorijomis, nustatytomis pagal kitus ES teisės aktus, ir, kaip reikalaujama VPD, turi atnaujintą **saugomų teritorijų registrą**.

Labai teigiamas pokytis yra tai, kad, išskyrus kelias išimtis, atrodo, kad **šių sričių stebėsena yra geresnė** – tai tikriausiai susiję su bendrais stebėsenos patobulinimais pagal VPD.

Gali reikėti siekti griežtesnių arba konkretesnių vandens telkinių, susijusių su saugomomis teritorijomis, vandentvarkos tikslų, palyginti su VPD nustatytais geros būklės tikslais. Taip siekiama užtikrinti, kad būtų laikomasi atitinkamų teisės aktų, kuriais siekiama apsaugoti konkrečias ekosistemas, rūšis ir geriamąjį bei maudyklų vandenį. Dėl to gali prireikti priimti papildomas priemones.

Kaip reikalaujama Paukščių ir Buveinių direktyvose, valstybės narės daugiausia nustatė konkrečius tikslus, susijusius su **saugomomis buveinių ir rūšių teritorijomis („Natura 2000“ teritorijomis)**, nors kai kuriais atvejais vis dar dirbama siekiant nustatyti tikslius poreikius. Kai kuriais atvejais valstybės narės taip pat nustatė papildomus tikslus ir priemones **jautrioms teritorijoms** pagal MNVD, **maudyklų vandeniui** ir **geriamojo vandens apsaugos zonoms**, nors apie tikslus ar priemones dažnai pranešama gana bendrais bruožais[56]. Kai kurios valstybės narės, turinčios komercinių interesų, susijusių su vandens bestuburių auginimu (arba rečiau gėlavandenių žuvų auginimu), nustatė **saugomas ekonominiu požiūriu reikšmingų vandens gyvūnų rūšių teritorijas**[57]. Kalbant apie vandens bestuburių teritorijas, kai kurios valstybės narės (Kroatija, Nyderlandai ir Rumunija) nustatė tuos pačius tikslus, kurie buvo nustatyti vandens bestuburių direktyvose, kurios vėliau buvo panaikintos[58]. Viena valstybė narė (Prancūzija) visoms šioms teritorijoms taiko kitokius mikrobiologinius standartus nei buvo numatyti panaikintose direktyvose. Italija ir Ispanija vienose teritorijose taiko tuos pačius standartus, o kitose – kitokius. Lenkijos informacija apie standartus yra neaiški.

Tais atvejais, kai buvo nustatyti papildomi tikslai, daugiausia jų buvo pasiekta geriamojo vandens apsaugos zonose, vandens bestuburiams skirtose teritorijose ir maudyklos vandenyse, o „Natura 2000“ teritorijoms nustatytų tikslų buvo pasiekta tik nedidelė dalis.

---

[56] Kalbant apie saugomas buveinių ir rūšių teritorijas, kai kurios valstybės narės pranešė apie priemones, o kitos aiškiai nurodė valdymo planus pagal atitinkamas direktyvas (Paukščių ir Buveinių direktyvas). Kai kuriais atvejais daroma prielaida, kad šiose saugomose teritorijose pakanka pasiekti VPD numatytą gerą būklę, kad būtų pasiekti papildomi tikslai.

[57] Tai Ispanija, Italija, Kroatija, Lenkija, Nyderlandai, Prancūzija ir Rumunija (nustatė saugomas vėžiagyvių teritorijas) bei Italija, Kroatija ir Latvija (nustatė saugomas gėlavandenių žuvų teritorijas).

[58] Ankstesnė Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/44/EB dėl gėlojo vandens, kuriam reikalinga apsauga arba kurį reikia gerinti, kad būtų išsaugoma žuvų gyvybė, kokybės ir 2006 m. gruodžio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/113/EB dėl vandenų, kuriuose veisiasi vėžiagyviai, kokybės, kuri baigė galioti 2013 m. Remiantis VPD, šiose panaikintose direktyvose nustatytas apsaugos lygis turėtų būti išlaikytas įtraukiant pagal ankstesnes direktyvas dėl žuvų ir vandens bestuburių nustatytas teritorijas kaip saugomas teritorijas pagal VPD.

Deja, beveik visose valstybėse narėse saugomų teritorijų nustatymas nepadeda pagerinti bendros vandens telkinių būklės, kaip buvo tikėtasi. Tačiau, kaip parodyta 10 diagramoje, iš duomenų matyti, kad, palyginti su ankstesniu ciklu, **su saugomomis teritorijomis susijusių vandens telkinių skaičius padidėjo**. Tai iš dalies gali būti susiję su tuo, kad labai sumažėjo nežinomos būklės teritorijų skaičius. Tačiau tai taip pat patvirtina menką pažangą įgyvendinant Paukščių ir Buveinių direktyvas, palyginti su 2013–2018 m. laikotarpiu, kuris buvo vertinamas 2020 m. gamtos būklės ataskaitoje. Iš šios ataskaitos matyti, kad tik 17 proc. saugomų upių, ežerų, aliuvinių ir pakrančių buveinių apsaugos būklė buvo gera, o daugumos saugomų žuvų ir varliagyvių rūšių išsaugojimo būklė buvo prasta arba bloga (atitinkamai 80 proc. ir 60 proc. populiacijos)[59]. Tai rodo, kad saugomų teritorijų nustatymas vis dar neužtikrina geresnės vandentvarkos, kurios reikia siekiant apsaugoti šių teritorijų paviršinius ir požeminius vandenis.

10 diagrama. Vandens telkinių saugomose teritorijose būklė, remiantis antrųjų ir trečiųjų UBVP duomenimis (šaltinis – tretieji elektroniniu būdu pateikti UBVP)

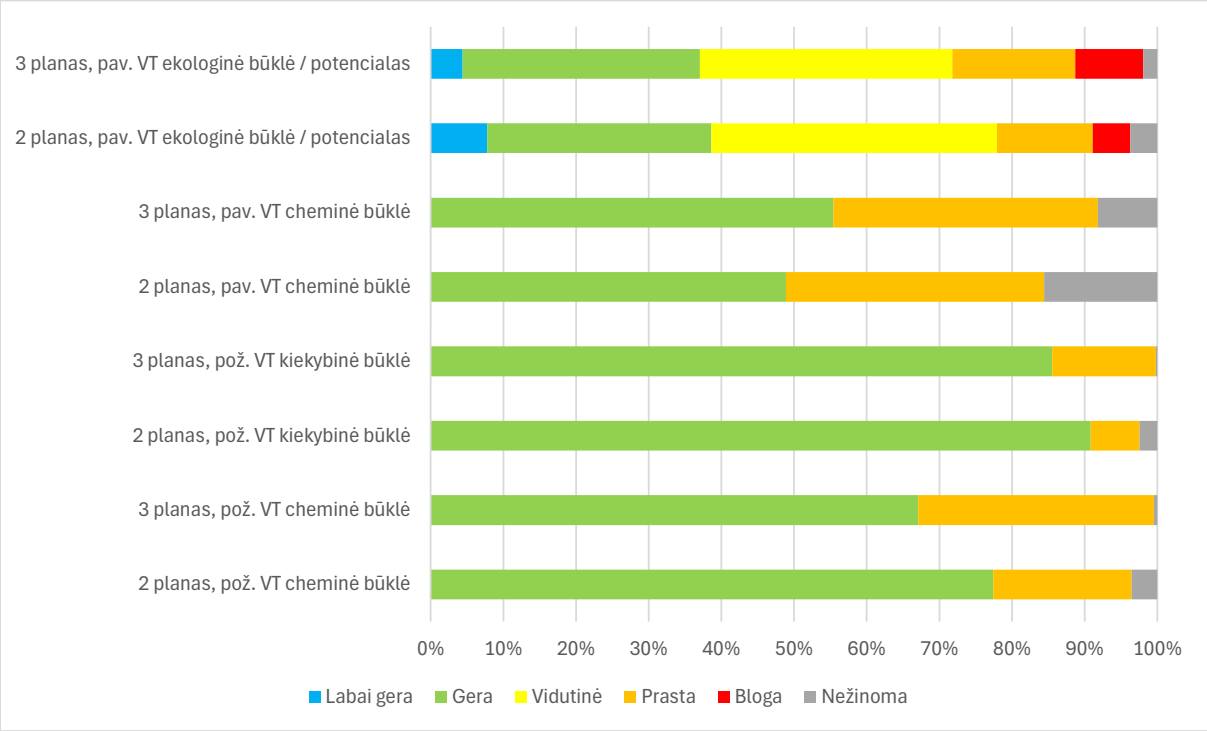

6.2.3. Kokių veiksmų imamasi siekiant sumažinti hidromorfologinį poveikį ir atkurti gamtą?

Pranešama, kad fiziniai ir hidrologiniai pakitimai daro didelį neigiamą poveikį beveik visuose upių baseinų rajonuose. Šį didelį neigiamą poveikį sukelia, be kita ko, šie sektoriai: žemės ūkio (tiek drėkinimo, tiek drenažo), hidroenergijos, apsaugos nuo potvynių, laivybos ir geriamojo vandens tiekimo.

Visos valstybės narės pranešė apie priemones, kuriomis siekiama sumažinti neigiamą **hidromorfologinių veiksnių** poveikį aplinkai gerinant tėkmės režimą, atkuriant upių

[59] „Gamtos padėtis ES. 2013–2018 m. ataskaitų pagal gamtos direktyvas rezultatai“, https://www.eea.europa.eu/publications/state-of-nature-in-the-eu-2020.

vientisumą ir užtikrinant, kad būtų atsižvelgiama į gamtosauginius debitus. Tai yra, pavyzdžiui, žuvų pralaidų statyba, senų ir atgyvenusių kliūčių griovimas, upių atkūrimas gerinant kranto zonas ir salpas bei atkuriant natūralią upių krantų būklę. Pavyzdžiui, remiantis naujausia nevyriausybinių organizacijų koalicijos „Dam Removal Europe“[60] ataskaita, 2023 m. 15-oje Europos šalių buvo pašalintos 487 kliūtys, t. y. 50 proc. daugiau, palyginti su rekordiniu 2022 m. skaičiumi. Panašu, kad šioje srityje pirmauja Prancūzija, o po jos rikiuojasi Ispanija, Švedija, Danija ir Estija. Šios priemonės gali padėti atkurti 25 000 km laisvai tekančių upių – tai 2030 m. tikslas, nustatytas pagal ES biologinės įvairovės strategiją ir neseniai priimtą Gamtos atkūrimo teisės aktą[61]. Vis dėlto upių fragmentacija ir saugomų ES vandens ir nuo vandens priklausomų buveinių ir rūšių, visų pirma šlapynių ir salpų, būklės blogėjimas tebėra didelė problema.

Nors ne visos upėse esančios kliūtys yra susijusios su hidroenergijos gamyba, keliose valstybėse narėse hidroelektrinės ir toliau daro labai didelį neigiamą poveikį ekologinei būklei, nes trikdomas upės vientisumas, o tai daro didelį poveikį žuvų migracijai, žuvų mirtingumui ir hidrologinių srautų bei nuosėdų judėjimo pokyčiams. Paprastai pirmenybė turėtų būti teikiama esamų hidroelektrinių atnaujinimui, be kita ko, taikant abipusiškai naudingus sprendimus, kurie gali padėti siekti VPD tikslų, o ne naujoms hidroelektrinėms. Reikėtų dėti daugiau pastangų siekiant užtikrinti, kad tokių įrenginių veikla būtų tvaresnė ir pritaikyta prie kintančių hidrologinių sąlygų, susijusių su spartėjančiu klimato kaitos poveikiu. Tai reiškia, kad reikėtų periodiškai peržiūrėti leidimus, įskaitant poveikio mažinimo priemones, skirtas hidroelektrinių veiklos poveikiui mažinti.

Tik kelios valstybės narės (Austrija, Belgija, Latvija, Lenkija, Liuksemburgas, Prancūzija ir Rumunija) praneša, kad pirmenybė teikiama konkrečiai **gamtos procesais pagrįstiems sprendimams**, o ne kitoms priemonėms.

Siekiant apsaugoti paviršinio vandens telkinių ekologinę būklę, labai svarbu nustatyti ir įgyvendinti minimalius **gamtosauginius debitus**[62]. Tačiau didelį susirūpinimą kelia tai, kad daugelyje valstybių narių šis darbas vyksta lėtai. Be to, nepaisant ES lygmens gairių, apibrėžiant gamtosauginius debitus trūksta nuoseklumo. Daugumoje valstybių narių, išskyrus kelias išimtis, gamtosauginių debitų apibrėžtis vis dar rengiama, o faktinis jų įgyvendinimas vyksta lėtai ir dažnai tik kai kuriuose vandens telkiniuose. Atrodo, kad kai kuriais atvejais gamtosauginių debitų laikymasis yra aiškiai susijęs tik su vandens ėmimo leidimų išdavimu ir peržiūra.

6.2.4. Kokių veiksmų imasi valstybės narės, kad sumažintų vandens ėmimą ir spręstų vandens trūkumo problemą?

Svarbu atskirti sausras (mažesnis kritulių kiekis) ir vandens trūkumą (labiau sisteminis turimo vandens kiekio ir paklausos disbalansas). Daugumoje valstybių narių vandens trūkumas

[60] Nauja ataskaita. Užtvankų šalinimo judėjimas įveikia kliūtis ir gerina rekordus. „Dam Removal Europe“. Duomenis pateikė ministerijos, savivaldybės, vandens agentūros, upių išsaugojimo organizacijos, NVO, mokslininkai, tyrėjai ir upių atkūrimo specialistai.
[61] OL L, 2024/1991, 2024 7 29.
[62] Pagal VPD gamtosauginis debitas yra „hidrologinis režimas, atitinkantis 4 straipsnio 1 dalyje nurodytų aplinkosaugos tikslų įgyvendinimą natūraliuose paviršinio vandens telkiniuose“. Kitaip tariant, tai yra „vandens kiek[is], kurio reikia, kad vandens ekosistema toliau gyvuotų ir teiktų paslaugas, nuo kurių mes priklausome“.

laikomas vis didėjančia problema; pranešama, kad dėl perteklinio vandens ėmimo nepavyko pasiekti geros kiekybinės ar ekologinės būklės didelėje dalyje vandens telkinių[63].

Vandens naudojimas įvairiuose ES regionuose **labai skiriasi**. 2019 m.[64] ES lygmeniu didžiausią dalį viso per metus paimto vandens kiekio (32 proc.) sudarė aušinimui elektros energijos gamybos sektoriuje skirtas vanduo, po jo rikiavosi žemės ūkio (28 proc.), viešojo vandens tiekimo (20 proc.), gamybos (13 proc.) ir aušinimo gamybos sektoriuje (5 proc.) tikslais paimto vandens kiekis, o kasybos, karjerų eksploatavimo ir statybos tikslais paimto vandens kiekis sudarė tik po 1 proc. viso paimto vandens kiekio. Tačiau žemės ūkio sektorius, įskaitant gyvulininkystės veiklą, yra didžiausias grynasis vartotojas[65], 2019 m. suvartojęs 59 proc. ES suvartoto vandens[66], nes didžioji dalis paimto vandens sunaudojama pasėliams ir ūkiniams gyvūnams arba išgaruoja, o ne grąžinama į tą patį šaltinį, iš kurio vanduo buvo paimtas. Kiti pagrindiniai vandenį vartojantys sektoriai yra aušinimas gamybos ir elektros energijos gamybos reikmėms (17 proc.), namų ūkiai ir paslaugos (13 proc.) bei kasyba, karjerų eksploatavimas, statyba ir gamyba (11 proc.). EAA analizė rodo, kad 2000–2019 m. vandens ėmimas sumažėjo 17,6 proc., o tai atspindi pagal VPD įgyvendintas politikos priemones.

Tačiau kai kuriuose sektoriuose vandens ėmimas sumažėjo, pavyzdžiui, aušinimo elektros energijos gamybos reikmėms sektoriuje (– 27 proc.), o kituose sektoriuose jis padidėjo. Pavyzdžiui, vandens ėmimas aušinimui gamybos reikmėms padidėjo beveik tris kartus, o vandens ėmimas viešojo vandens tiekimo tikslais padidėjo 4 proc., ypač smarkiai – nuo 2010 m. (14 proc.). Tuo pačiu 2000–2019 m. laikotarpiu vandens ėmimas žemės ūkio tikslais sumažėjo 15 proc., tačiau nuo 2010 m. padidėjo 8 proc., daugiausia dėl augančio drėkinimo poreikio Pietų Europoje, kur vandens trūkumas dar labiau didėja dėl klimato kaitos. Todėl vis labiau būtina keisti praktiką, įskaitant daug geresnį pakartotinį vandens naudojimą pagal 2020 m. pakartotinio vandens naudojimo reglamentą, pereiti prie pasėlių, labiau prisitaikiusių prie konkrečiam regionui būdingų hidrologinių sąlygų, ir gerinti dirvožemio tvarkymą. Jei šie pokyčiai neįvyks, vandens poreikis drėkinimui žemės ūkyje taip pat gerokai padidės regionuose, kuriuose iki šiol drėkinimas yra ribotas: tai tik dar labiau padidins vandens trūkumą.

2023–2027 m. BŽŪP remiamos pastangos didinti hidrologinį atsparumą žemės ūkyje. Sugriežtintos sąlygos, be kita ko, įtraukiant naują standartą[67], susijusį su vandens ėmimo kontrole. Be kita ko, valstybių narių BŽŪP strateginiuose planuose numatyta didelė parama

[63] Pranešama, kad iš 13 šalių, apie kurias informacija teikiama elektroniniu būdu, dėl vandens ėmimo geros kiekybinės ar ekologinės būklės nepavyko pasiekti Ispanijoje (25 proc.), Vengrijoje (20 proc.), Italijoje (19 proc.), Prancūzijoje (11 proc.) ir Belgijoje (11 proc.), kiek tai susiję su požeminiu vandeniu, ir Prancūzijoje (17 proc.), Austrijoje (12 proc.), Ispanijoje (11 proc.), Italijoje (9 proc.) ir Kroatijoje (8 proc.), kiek tai susiję su paviršiniais vandenimis. Žinoma, kad Kipre, Graikijoje ir Maltoje ši problema taip pat yra svarbi, nors šios šalys savo ataskaitų nepateikė.

[64] EAA atlikta 2000–2019 m. vandens ėmimo analizė, https://www.eea.europa.eu/en/analysis/indicators/water-abstraction-by-source-and.

[65] Remiantis EAA ataskaita Nr. 12/2021 „Vandens ištekliai Europoje: kaip spręsti vandens stygiaus problemą. Atnaujintas vertinimas“, vandens suvartojimas – tai naudojamo vandens dalis, kuri negrąžinama į požeminį ar paviršinį vandenį, nes tampa produktų (pvz., maisto produktų ir gėrimų) dalimi arba yra suvartojama namų ūkiuose (pvz., geriamasis vanduo) ar sunaudojama gyvuliams.

[66] EAA ataskaita Nr. 7/2024, „Europos vandens būklė 2024 m. Poreikis didinti hidrologinį atsparumą“ (https://www.eea.europa.eu/en/analysis/publications/europes-state-of-water-2024).

[67] Teisės aktu nustatytas valdymo reikalavimas Nr. 1 (TANVR1) dėl vandens ėmimo ir užtvenkimo kontrolės ir pasklidosios taršos fosfatais kontrolės (VPD 11 straipsnio 3 dalies e ir h punktai).

dirvožemio būklės gerinimo praktikai, darant teigiamą poveikį dirvožemio drėgmės imlumui, siekiant, kad tokia parama būtų teikiama 47 proc. ES žemės ūkio paskirties žemės. Taip pat gali būti remiamos investicijos į drėkinimo įrenginių efektyvumo didinimą, išvalyto vandens naudojimą drėkinimui ir lietaus vandens surinkimą. Tačiau regionuose, kuriuose labiausiai trūksta vandens, reikės numatyti paramą sistemingesniems transformaciniams pokyčiams siekiant pereiti prie mažiau vandens suvartojančių gamybos sistemų.

11 diagrama. Vandens ėmimas pagal ekonomikos sektorius 27 ES valstybėse narėse 2000–2019 m. (EAA, 2022 m.)

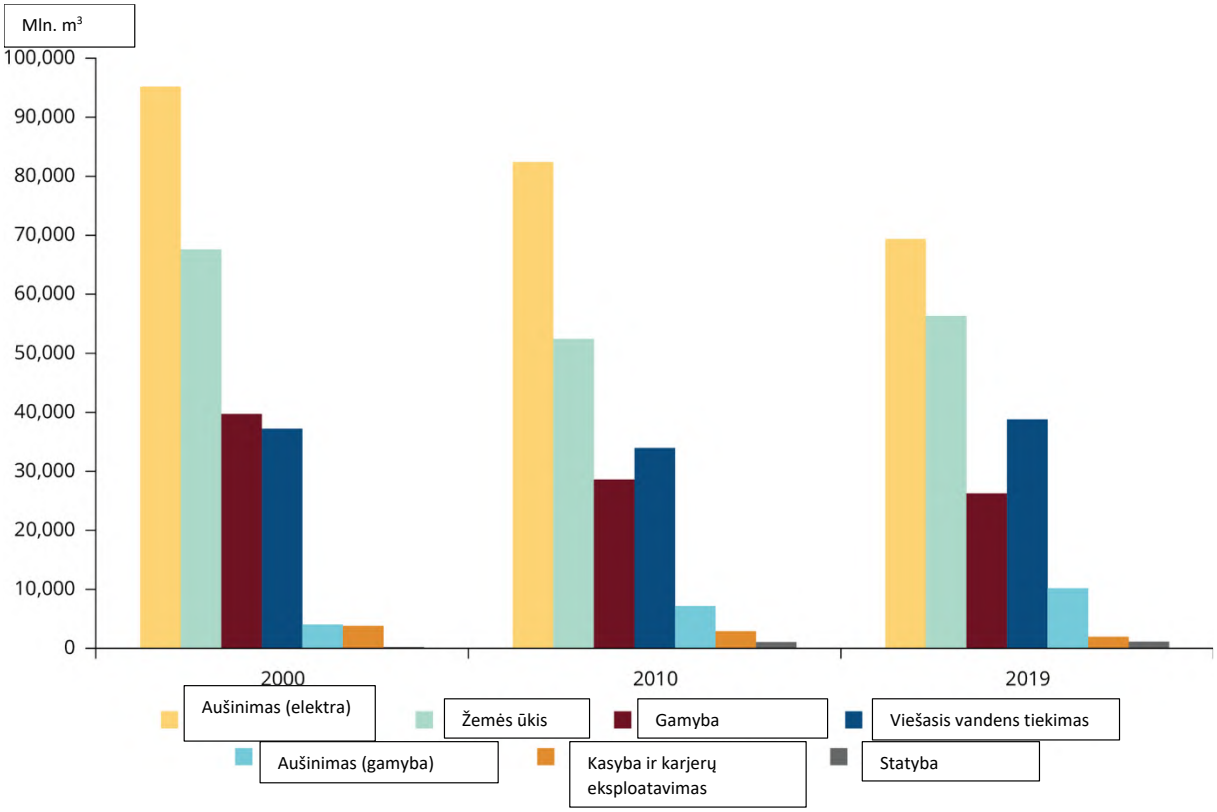

Pagrindinės ir papildomos **vandens ėmimo** mažinimo priemonės iš esmės nustatytos, tačiau visoje Europoje jos įgyvendinamos nenuosekliai. Šiomis priemonėmis daugiausia dėmesio skiriama vandens ėmimo kontrolei, vandens naudojimo efektyvumui ir pakartotiniam naudojimui, natūraliam vandens sulaikymui, gamtosauginiams debitams, moksliniams tyrimams ir žinių kaupimui. Jau būta pastebimų bandymų mažinti vandens suvartojimą, pavyzdžiui, naujajame Prancūzijos vandens plane nustatytas tikslas iki 2030 m. 10 proc. sumažinti imamą vandens kiekį.

Kaip 2021 m. pranešė Europos Audito Rūmai (EAR)[68], valstybės narės padarė pažangą kurdamos **išankstinių vandens ėmimo leidimų sistemas**, neteisėto vandens naudojimo nustatymo sistemas ir kai kuriais atvejais kainodaros mechanizmus, kurie gali paskatinti efektyvų vandens naudojimą. Tačiau tai, kad pagal daugumą jų mažiems imamo vandens kiekiams netaikomi patikrinimai ar registracija, kelia problemų. Dėl to gali atsirasti bendras daugelio nuolatinių mažo vandens kiekio ėmimo atvejų poveikis visam upės baseinui, o tai gali neigiamai paveikti vandens telkinių būklę, ypač tose valstybėse narėse, kurios jau

[68] Specialioji ataskaita Nr. 20/2021: „Tausus vandens naudojimas žemės ūkyje“.

susiduria su vandens trūkumo problemomis. Atkreipdami dėmesį į tai, kad kelios valstybės narės nustatė vandens kainodaros mechanizmus, kuriais skatinama efektyviai naudoti vandenį drėkinimui, EAR taip pat nurodė, kad praktika, kai žemės ūkyje taikomos gerokai mažesnės vandens kainos nei kitose ekonomikos srityse, įskaitant drėkinimui taikomas nukrypti leidžiančias nuostatas, kelia problemų.

Dažnumas, kuriuo valstybės narės **peržiūri vandens ėmimo leidimus**, kaip reikalaujama pagal VPD[69], yra labai skirtingas – nuo šešerių metų iki kelių dešimtmečių ar net neapibrėžto laikotarpio. Dėl tokios padėties kartais neįmanoma tinkamai atsižvelgti į kintančią vandens telkinių padėtį, be kita ko, klimato kaitos požiūriu. Šiuo metu Komisija dalyvauja užtikrinant, kad būtų vykdoma pareiga peržiūrėti tokius leidimus, siekiant užtikrinti, kad visos valstybės narės tinkamai ją įgyvendintų[70].

Be leidimo ir (arba) neteisėtai vykdomo vandens ėmimo (t. y. vandens ėmimo neturint leidimo arba viršijant leidimo sąlygas) klausimas aiškiai paminėtas tik kai kuriuose keturių valstybių narių UBVP. Tačiau ši problema pripažįstama ir kitose Europos dalyse. Net jei ji minima, tose nuorodose paprastai trūksta kiekybinio dabartinės problemos ir tendencijų, palyginti su antraisiais UBVP, įvertinimo. Kai kuriose iš šių šalių dedamos pastangos uždaryti nelegalius gręžinius, kad būtų užkirstas kelias tokiam neteisėtam šio bendro ištekliaus pasisavinimui.

Kaip ir anksčiau, kelios valstybės narės sprendžia vandens trūkumo problemą sutelkdamos savo priemones į tiekimo didinimą. Šios priemonės yra, be kita ko, **naujų gręžinių** gręžimas, **naujų užtvankų ir rezervuarų statyba, žemės ūkio drėkinimo infrastruktūros plėtra** bei **didelio masto vandens perdavimo infrastruktūros** ir **vandens gėlinimo įrenginių** statyba. Tačiau UBVP pateikiama labai nedaug informacijos apie tokias priemones, be kita ko, apie jų aplinkosauginį ir ekonominį gyvybingumą ir ilgalaikių klimato scenarijų aspektus.

6.3. KOVA SU KLIMATO KRIZE

Kaip nurodyta Europos klimato rizikos vertinime[71] ir pripažinta Komisijos komunikate dėl su klimatu susijusios rizikos valdymo[72], ES ir jos valstybės narės turi žymiai geriau pasirengti su klimatu susijusiai rizikai ir veiksmingai ją valdyti[73]. Daugėja įrodymų, kad klimato kaita jau daro didelį poveikį su vandeniu susijusios rizikos, pavyzdžiui, sausrų ir potvynių, atsiradimui ir stiprumui didžiojoje Europos dalyje[74]. Todėl hidrologinio atsparumo didinimas[75]

[69] VPD 11 straipsnio 3 dalies e punkte reikalaujama, kad valstybės narės reguliariai atliktų privalomas peržiūras.
[70] Austrijai, Nyderlandams, Slovėnijai ir Suomijai išsiųsti oficialūs pranešimai šiuo klausimu; Airijos atžvilgiu šis klausimas sprendžiamas vykdant ilgalaikę pažeidimo nagrinėjimo procedūrą dėl netinkamo kelių VPD nuostatų, įskaitant 11 straipsnį, perkėlimo į nacionalinę teisę.
[71] EAA (2024), Europos klimato rizikos vertinimas. No 1/2024, https://www.eea.europa.eu/publications/european-climate-risk-assessment. Europa yra sparčiausiai šylantis žemynas pasaulyje. Didelė kaitra tampa vis dažnesnė, o kritulių tendencijos keičiasi. Liūtys ir kiti ekstremalūs krituliai tampa vis smarkesni, o pastaraisiais metais įvairiuose regionuose kilo katastrofiški potvyniai. Tuo pat metu Pietų Europoje galima tikėtis, kad bendras kritulių kiekis gerokai sumažės, o sausros taps dar stipresnės.
[72] Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Su klimatu susijusios rizikos valdymas. Saugoti žmones ir gerovę“, COM(2024) 91 *final*, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A52024DC0091.
[73] Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Su klimatu susijusios rizikos valdymas. Saugoti žmones ir gerovę“ (COM(2024) 91 *final*) https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A52024DC0091.
[74] Per pastaruosius 30 metų temperatūra Europoje padidėjo daugiau nei du kartus, palyginti su pasaulio vidurkiu, ir yra aukščiausia iš visų pasaulio žemynų, 2022 m. lapkričio mėn. ataskaita, Pasaulinė meteorologijos

veiksmingai įgyvendinant VPD ir PD yra būtina sąlyga siekiant ES klimato teisės akte[76] ir ES prisitaikymo prie klimato kaitos strategijoje[77] nustatytų atsparumo klimato kaitai tikslų. Be to, VPD ir PD tikslus galima pasiekti tik visapusiškai atsižvelgiant į klimato kaitos poveikį.

6.3.1. Ar tinkamai atsižvelgta į atsparumą klimato kaitai ir sausrų rizikos valdymą?

Nors VPD nėra aiškiai nurodyta pareiga pritaikyti UBVP prie klimato kaitos, laipsniškas ir cikliškas VPD planavimo procesas yra tinkamas klimato kaitos poveikiui valdyti prisitaikant.

Vis daugiau valstybių narių pranešė, kad sistemingai atsižvelgia į **klimato kaitos** poveikį ir stengiasi priderinti savo priemonių programas prie **nacionalinio prisitaikymo prie klimato kaitos plano**. 70 proc. įvertintų valstybių narių (14 iš 20) pranešė užbaigusios klimato kaitos poveikio jų vandens telkiniams analizę. Tačiau dažnai neaišku, ar tokios analizės rezultatai padėjo nustatyti pagrindinį neigiamą poveikį ir veiksmingiausias priemones ir kokiu mastu padėjo tai padaryti.

Trečiuosiuose UBVP klimato kaitos poveikis dažniausiai buvo siejamas su sausromis ir mažesniu vandens prieinamumu, nors potvyniai ir toliau kėlė didelį susirūpinimą. Dauguma valstybių narių šį klimato poveikį siejo su jo įtaka žemės ūkiui (drėkinimo rizika), vidaus vandenų laivybai ir energijos gamybai (hidroenergija, tam tikra šiluminė energija). Tai didelis skirtumas, palyginti su antraisiais UBVP, kuriuose kaip pagrindinis klimato poveikis buvo suvokiamas vandens perteklius (t. y. potvyniai) . Tai taip pat atitinka 6.2.4 skirsnyje nurodytą padidėjusį susirūpinimą dėl vandens trūkumo daugumoje valstybių narių. Svarbu tai, kad nors pagal VPD teisiškai nereikalaujama, 16 iš 20 įvertintų valstybių narių nurodė, kad sausros yra svarbus reiškinys; vis daugiau valstybių narių pranešė parengusios arba rengiančios sausrų valdymo planus nacionaliniu, regioniniu ar UBR lygmenimis.

Klimato kaita taip pat daro vis didesnį poveikį vandens kokybei keliose valstybėse narėse. Vis daugiau valstybių narių pasinaudojo **4 straipsnio 6 dalyje numatyta išimtimi**, **kai dėl užsitęsusių sausrų laikinai nepasiekiama gera ekologinė būklė**.

Kai kurios valstybės narės neseniai parengė nacionalines vandens strategijas (pvz., Prancūzija ir Vokietija), reaguodamos į padidėjusį sausrų skaičių. Šiomis strategijomis papildomi UBVP, tačiau valstybių narių ataskaitose į jas neatsižvelgta. Tačiau į šias nacionalines strategijas gali būti įtrauktos svarbios papildomos priemonės, kurios turėtų būti nuosekliai įgyvendinamos kartu su UBVP.

Kalbant apie klimato kaitos poveikį potvynių rizikos valdymui, antrųjų PRVP ir dviejų etapų[78] iki PRVP vertinimo išvados nuteikia optimistiškai. Visos valstybės narės (palyginti su vos

---

organizacija, https://wmo.int/publication-series/state-of-climate-europe-2022, ir ataskaita „Klimato kaita 2022 m.: padariniai, prisitaikymas ir pažeidžiamumas“, https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg2/downloads/report/IPCC_AR6_WGII_FullReport.pdf.

[75] Poreikis didinti atsparumą klimato kaitai buvo pabrėžtas 2021 m. ES prisitaikymo prie klimato kaitos strategijoje ir 2021 m. Europos klimato teisės akte.

[76] 2021 m. birželio 30 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2021/1119, kuriuo nustatoma poveikio klimatui neutralumo pasiekimo sistema ir iš dalies keičiami reglamentai (EB) Nr. 401/2009 ir (ES) 2018/1999, (Europos klimato teisės aktas).

[77] COM(2021) 82 *final*. Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Klimato kaitai atsparios Europos kūrimas. Naujoji ES prisitaikymo prie klimato kaitos strategija“.

[78] Preliminarūs potvynių rizikos vertinimai bei potvynių grėsmės ir rizikos žemėlapiai.

puse jų per pirmuosius preliminarius potvynių rizikos vertinimus) savo antruosiuose preliminariuose potvynių rizikos vertinimuose (PPRV) atsižvelgė į klimato kaitą ir beveik visos į ją atsižvelgė savo antruosiuose potvynių grėsmės ir rizikos žemėlapiuose (PGRŽ) (anksčiau juose į ją atsižvelgė taip pat tik pusė valstybių narių), nors PD žemėlapiams to aiškiai nereikalaujama. Antruosiuose PRVP visos (21) įvertintos valstybės narės pateikė įrodymų, kad buvo atsižvelgta į klimato kaitos poveikį (anksčiau tokių įrodymų pateikė daugiau kaip trečdalis valstybių narių). Beveik visos valstybės narės (pirmajame cikle – vos pusė jų) savo PRVP aptarė būsimus klimato scenarijus skirtingais laikotarpiais (nuo 2030 m. iki 2115 m.). Beveik visos valstybės narės numatė sąsajas su savo nacionalinėmis prisitaikymo prie klimato kaitos strategijomis (pirmuosiuose PRVP – mažiau nei pusė jų).

6.3.2. Pažanga siekiant atsparumo klimato kaitai pagal Potvynių direktyvą

Potvyniai yra dažniausiai valstybių narių nacionaliniuose rizikos vertinimuose nurodoma rizika[79]. Kaip nurodyta EUCRA, Europa vis dažniau susiduria su didėjančiomis klimato kaitos keliamomis grėsmėmis, įskaitant gausius kritulius, dėl kurių kyla lietaus ir upių potvyniai, ir jūros lygio kilimą, dėl kurio kyla pakrančių potvyniai.

Nuo 2007 m., kai buvo priimta Potvynių direktyva, visoje ES padaryta didelė pažanga potvynių rizikos valdymo srityje. PRVP yra pagrindinė priemonė galimiems neigiamiems potvynių padariniams sušvelninti ir yra trečioji PD nustatyto ciklinio trijų etapų metodo dalis. Dabartiniai PRVP, kurie yra antrasis rinkinys, apima 2022–2027 m., kaip ir tretieji UBVP. Du etapus iki PRVP, t. y. antruosius PPRV[80] ir antruosius PGRŽ, valstybės narės atliko anksčiau. Abu juos įvertino Komisija[81].

Kalbant apie išsamumą, visos (21) valstybės narės, kurios laiku pateikė ataskaitas, kad būtų įtrauktos į šį vertinimą, savo PRVP pateikė kontekstinės informacijos apie savo PPRV ir PGRŽ.

Palyginti su ankstesniu ciklu, įvertintose valstybėse narėse potvynių rizikos valdymas pagerėjo. Visos valstybės narės yra nustačiusios potvynių rizikos valdymo tikslus. Kai kurios nustatė keletą bendrų tikslų, kuriuos papildo konkretesni tarpiniai tikslai, o kitos pateikė keletą išsamesnių tikslų, palyginti su ankstesniais tikslais. Visos jos numatė priemones savo tikslams pasiekti.

Kelios valstybės narės nustatė tikslus, pagal kuriuos galima kiekybiškai įvertinti pažangą, palyginti su ankstesniu ciklu. Tačiau kelios valstybės narės aiškiai susiejo planuose numatytas priemones ir tikslus, kurių šiomis priemonėmis siekiama. Lyginant tas pačias valstybes nares, 14 valstybių narių savo planuose yra numačiusios tokią aiškią sąsają, o ankstesniuose planuose šią sąsają buvo nustačiusios tik septynios valstybės narės.

---

[79] COM(2024) 130 *final*. Komisijos ataskaita Europos Parlamentui ir Tarybai dėl Sąjungos civilinės saugos mechanizmo (Sprendimas Nr. 1313/2013/ES) 6 straipsnio įgyvendinimo pažangos „Nelaimių rizikos prevencija ir valdymas Europoje“.

[80] ES yra apie 14 000 potencialiai didelės potvynių rizikos teritorijų. Jų apžvalga pateikiama potvynių rizikos teritorijų žiūryklėje: https://discomap.eea.europa.eu/floodsviewer/.

[81] Komisijos atliktus valstybių narių antrųjų PPRV įvertinimus žr. dokumentuose, paskelbtuose kartu su šeštąja įgyvendinimo ataskaita. Komisijos atliktus valstybių narių antrųjų PGRŽ ir antrųjų PRVP įvertinimus žr. dokumentuose, paskelbtuose kartu su šia septintąja įgyvendinimo ataskaita, https://environment.ec.europa.eu/topics/water/water-framework-directive/implementation-reports_en.

Planuose pateikiama priemonių įgyvendinimo pažanga, o ne pažanga siekiant potvynių rizikos mažinimo tikslų. Todėl sunku spręsti, ar potvynių rizikos valdymas visoje ES buvo veiksmingas.

Įvairiose valstybėse narėse PRVP numatytų priemonių skaičius labai skiriasi – nuo mažiau nei 100 iki daugiau kaip 10 000 priemonių. Šis skirtumas priklauso nuo šalies dydžio, potencialios didelės potvynių rizikos teritorijų skaičiaus ir pasirinktų pavienių ar sugrupuotų priemonių.

12 diagrama. Priemonių dalis pagal rūšį (prevencija, apsauga, pasirengimas, atkūrimas)

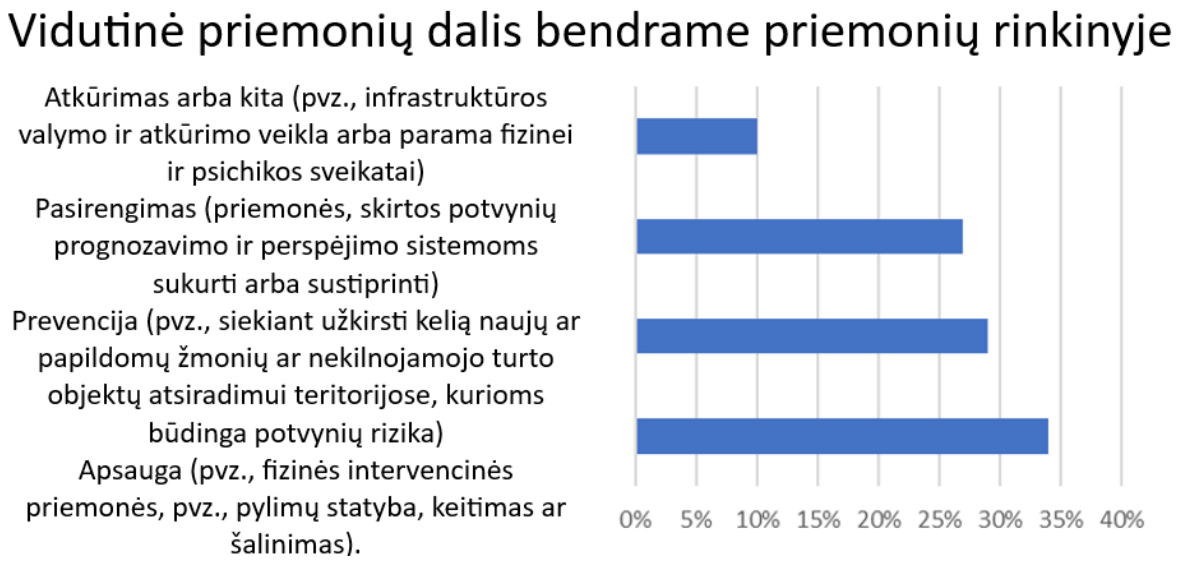

Yra dvi didelės valstybių narių grupės: vieną jų sudaro valstybės narės, kurios teikia pirmenybę prevencijos ir (arba) pasirengimo priemonėms, o kita grupė valstybių narių pirmenybę teikia apsaugai. Nors antruosiuose PRVP vis dar dažniausiai nurodomos apsaugos priemonės, prevencijos ir pasirengimo priemonės dabar sudaro šiek tiek didesnę visų ES priemonių dalį. Kalbant apie nestruktūrines priemones[82], visuose įvertintuose PRVP minimas teritorijų planavimas. Tačiau nuorodas į teisines ar politikos sistemas, kuriomis susiejamas teritorijų planavimas ir potvynių rizikos valdymas, pateikė tik aštuonios iš 21 įvertintos valstybės narės. Džiugina tai, kad visos valstybės narės į kai kuriuos arba visus savo PRVP įtraukia gamtos procesais pagrįstus sprendimus, tačiau kol kas nėra įrodymų, kad būtų pastebimi reikšmingi pokyčiai, t. y. kad vietoje tradicinės infrastruktūros būtų plačiai diegiami gamtos procesais pagrįsti sprendimai arba šie sprendimai būtų derinami su ja. Nors PD draudimas neminimas, 12 iš 21 valstybės narės apie jį bent jau užsimena. Tai patvirtina, kad draudimas, kaip rizikos perkėlimo mechanizmas, galėtų atlikti svarbų vaidmenį skatinant prisitaikymą prie klimato kaitos.

Teigiama tendencija yra ta, kad valstybės narės teikia pirmenybę potvynių rizikos valdymo priemonėms. Visos valstybės narės nustatė priemonių prioritetus arba pateikė jų įgyvendinimo tvarkaraštį (savo pirmuosiuose PRVP tai padarė ne visos valstybės narės). Pavyzdžiui, analizė rodo, kad dauguma priemonių buvo priskirtos trims didžiausio prioriteto kategorijoms (didelio, labai didelio ir ypatingos svarbos prioriteto), t. y. 13 valstybių narių (iš 21

[82] Priemonės, nesusijusios su inžineriniais statiniais, pavyzdžiui, informuotumo didinimas, ankstyvojo perspėjimo sistemų užtikrinimas, nelaimių prevencijos ir reagavimo į jas planai ir teritorijų planavimas.

analizuotos valstybės narės) 50 proc. ar daugiau priemonių priklauso vienai iš šių kategorijų. Palyginimui, gerokai mažiau valstybių narių pranešė apie didelę dalį priemonių, priskiriamų dviem mažiausio prioriteto kategorijoms (vidutinio ir mažo prioriteto). Perėjimo nuo pirmųjų prie antrųjų PRVP laikotarpiu priemonių taikymo skubumas valstybėse narėse šiek tiek sumažėjo: nuo ypatingos svarbos iki labai didelio prioriteto ir nuo labai didelio iki didelio prioriteto. Taip pat būta tam tikro skubumo padidėjimo, daugiausia nuo mažo ir vidutinio prioriteto iki didelio prioriteto. 15 iš 21 valstybės narės atliko tam tikrą savo priemonių sąnaudų ir naudos analizę, nors tik nedaugelis valstybių narių ja pasinaudojo nustatydamos priemonių prioritetus. Kadangi sąnaudų ir naudos analizę naudojančių valstybių narių santykis yra maždaug toks pat kaip ir ankstesniame cikle, pažanga daugiausia susijusi su patobulintomis kai kuriose valstybėse narėse taikomomis metodikomis.

Neatsiejami potvynių rizikos valdymo elementai yra patikimos prognozavimo ir ankstyvojo perspėjimo sistemos, kad būtų galima nedelsiant aktyvinti civilinės saugos priemones, taip pat stiprūs reagavimo pajėgumai tokių įvykių metu ir po jų. Komisija remia valstybes nares imdamasi veiksmų šioje srityje ES lygmeniu, be kita ko, pasitelkdama programos „Copernicus“ Europos perspėjimo apie potvynius sistemą, pagal kurią remiamos parengiamosios priemonės prieš prasidedant dideliems potvyniams ir jų metu[83]. Programos „Copernicus“ greitojo kartografavimo paslauga užtikrina geoerdvinės informacijos teikimą pagal poreikį ir greitai (per kelias valandas ar dienas), taip padedant vykdyti ekstremaliųjų situacijų valdymo veiklą prieš nelaimę, jos metu ir iš karto po jos. Ištikus nelaimei, valstybės narės gali pasinaudoti Sąjungos civilinės saugos mechanizmu, kuriuo iš esmės sustiprintas šalių bendradarbiavimas civilinės saugos srityje ir pagerinta nelaimių prevencija, pasirengimas joms ir reagavimas į jas[84], pavyzdžiui, nustatant atsparumo nelaimėms tikslus[85]. Komisija ragina naudotis programos „Copernicus“ ekstremaliųjų situacijų valdymo paslaugomis ir skatina valstybes nares dalytis įgyta patirtimi ir geriausios praktikos pavyzdžiais, ypač po didelių potvynių.

7. SOCIALINIO IR EKONOMINIO PATIKIMUMO UŽTIKRINIMAS

Atsižvelgiant į nedidelę pažangą siekiant geros būklės, daugumai vandens telkinių taikomos įvairios VPD 4 straipsnyje[86] nustatytos **išimtys**. Reikia paminėti, kad išimčių, susijusių su VPD 4 straipsnio 4 ir 5 dalimis, skaičius padidėjo. Tokių išimčių pagrindimas iš esmės pagerėjo, kiek tai susiję su atitiktimi VPD reikalavimams, pagal kuriuos išimtys turi būti

[83] EFAS yra pirmoji Europoje veikianti sistema, skirta stebėti ir prognozuoti potvynius visoje Europoje. Ji padeda įgyvendinti parengiamąsias priemones prieš didelius potvynius ir jų metu. Ji teikia papildomą, pridėtinės vertės turinčią informaciją atitinkamoms nacionalinėms ir regioninėms valdžios institucijoms. EFAS taip pat informuoja Reagavimo į nelaimes koordinavimo centrą apie visoje Europoje vykstančius ir galimai įvyksiančius potvynius. Neseniai EFAS 5.0 versijoje buvo atlikta keletas esminių sistemos pakeitimų, įskaitant didesnę erdvinę skiriamąją gebą.

[84] Ataskaita Europos Parlamentui ir Tarybai dėl Sąjungos civilinės saugos mechanizmo 6 straipsnio įgyvendinimo pažangos „Nelaimių rizikos prevencija ir valdymas Europoje“, 2024 3 12, COM(2024) 130 ir SWD(2024) 130.

[85] https://civil-protection-humanitarian-aid.ec.europa.eu/document/download/7b124199-d4d7-43fe-b852-8cee69674d19_en

[86] Pagal 4 straipsnio 4 dalį terminą, iki kurio turi būti pasiekta gera būklė arba potencialas, leidžiama pratęsti laikotarpiui po 2015 m. (kaip nustatyta 4 straipsnio 1 dalyje). Pagal 4 straipsnio 5 dalį leidžiama kelti ne tokius griežtus tikslus. Pagal 4 straipsnio 6 dalį leidžiamas laikinas vandens telkinių būklės suprastėjimas. 4 straipsnio 7 dalyje nustatytos sąlygos, kuriomis dėl naujų paviršinio vandens telkinio fizinių charakteristikų pakeitimų, požeminių telkinių vandens lygio pokyčių ar labai geros būklės suprastėjimo iki geros būklės dėl naujos subalansuotos žmonių veiklos gali būti leidžiamas būklės suprastėjimas arba VPD tikslų nepasiekimas.

pagrįstos tinkamais, akivaizdžiais ir skaidriais kriterijais. Vis dėlto ne visos valstybės narės pateikia pakankamai išsamią informaciją susijusio vandens telkinio lygmeniu, ir tik maždaug pusė įvertintų valstybių narių pateikia pakankamai išsamią informaciją visuose UBVP.

Pagal VPD 9 ir 11 straipsnius ir jos III priedą[87] **vandens ekonominės analizės** atnaujinimas ir ataskaitų apie ją teikimas bei susijęs **sąnaudų susigrąžinimo priemonių** naudojimas, įskaitant vandens kainodarą, UBVP tampa labiau nusistovėjusia praktika. Vis dėlto ataskaitose dažnai nenurodoma aiškių sąsajų su pagrindiniais sunkumais ir pokyčiais upės baseino rajone. Todėl neaišku, kaip ekonominė analizė padėjo priimti sprendimus dėl sąnaudų susigrąžinimo, kainodaros ir apskritai dėl priemonių programų rengimo. Pavyzdžiui, ataskaitose dėl vandens paslaugų nepateikiama daug išsamios informacijos. Daugelyje UBVP paprastai nurodomos dvi plačiai apibrėžtos vandens paslaugos, t. y. geriamojo vandens tiekimo ir sanitarijos paslaugos, todėl juose paprastai nepripažįstamos ir neaptariamos atskiros vandens paslaugos, kurios patenka į šias kategorijas arba yra tiesiogiai su jomis susijusios, pavyzdžiui, vandens kaupimas ir pakartotinis naudojimas. Dėl to sunku pakankamai gerai suprasti vandens naudojimą šalyje, įskaitant jo ekonominę svarbą ir galimybę susigrąžinti sąnaudas, taip pat jo daromą neigiamą poveikį vandens telkiniams.

Be to, palyginti su elementais, kurių reikalaujama pagal VPD 9 straipsnį, tebėra tam tikrų didelių įgyvendinimo spragų, visų pirma nurodytų toliau.

- Vertinimas, ar esama kainodaros politika pakankamai skatina efektyviau naudoti vandenį.
- Aplinkosaugos ir išteklių sąnaudų vertinimas ir jų įtraukimas į sąnaudų susigrąžinimo tvarką.
- Vertinimas, ar vandens naudojimo srityse ir pagrindiniuose vandens naudotojų sektoriuose (įskaitant žemės ūkį, pramonę ir namų ūkius) deramai padengiamos sąnaudos, patirtos teikiant vandens paslaugas, atsižvelgiant į principą „teršėjas moka“. Pateiktuose duomenyse dažnai trūksta informacijos apie aplinkosaugos ir išteklių sąnaudas, taip pat apie vandens naudojimo sritis, kurios daro didžiausią poveikį pagrindinių vandens paslaugų (t. y. vandens tiekimo ir sanitarijos) sąnaudoms.

Norint pasiekti VPD tikslus ir padidinti ES visuomenių hidrologinį atsparumą, būtina skirti daugiau investicijų. Apie valstybes nares, kurios ataskaitas pateikė elektroniniu būdu, turima tam tikros informacijos, susijusios su VPD finansavimo poreikiais, iš kurios matyti, kad jų priemonėms įgyvendinti dažnai reikalingas didesnis finansavimas. Tam reikėtų papildomo ES finansinio įnašo. Tačiau kai kuriose elektroninėse ataskaitose (t. y. Estijos, Latvijos ir Nyderlandų) informacija yra neišsami, prieštaringa arba jos netgi nėra. Apskaičiuota, kad 10 valstybių narių, apie kurias turima informacijos, bendras finansavimo poreikis 2022–2027 m. sudarys 89,4 mlrd. EUR (apie 15 mlrd. EUR per metus), tačiau, atsižvelgiant į duomenų trūkumus, tikėtina, kad šis skaičius bus didesnis.

Kalbant apie PRVP įgyvendinimo finansavimo poreikius, 16 valstybių narių (pirmuosiuose PRVP – 10 valstybių narių) pateikė tam tikros informacijos apie numatomas priemonių išlaidas. 2022–2027 m. tai sudaro apie 35 mlrd. EUR (apie 6 mlrd. EUR per metus), nors

[87] VPD III priede nustatyta, kad ekonominėje analizėje turėtų būti pateikta pakankamai išsamios informacijos, kad būtų galima aprašyti ir pagrįsti sąnaudų, patirtų teikiant vandens paslaugas, susigrąžinimo tvarką ir susijusias pareigas (9 straipsnis). Analizė taip pat turėtų padėti įvertinti ekonomiškiausią vandens naudojimo priemonių derinį, kuris turi būti įtrauktas į priemonių programą (11 straipsnis).

tikėtina, kad šis skaičius bus didesnis. Pateiktos informacijos aprėptis ir išsamumas labai skyrėsi, dažnai ji neapėmė visų priemonių net konkrečioje valstybėje narėje.

Nors daugelyje UBVP pateikta nedaug informacijos, verta pažymėti, kad ES finansavimo priemonės, įskaitant bendrą žemės ūkio politiką, sanglaudos politiką ir Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonę, atliko svarbų vaidmenį remiant UBVP ir PRVP priemonių įgyvendinimą valstybėse narėse. Be to, Komisija pagal programą „Europos horizontas“ teikia didelę paramą moksliniams tyrimams, kad būtų panaikintos žinių spragos ir būtų skatinama diegti novatoriškus sprendimus, be kita ko, vykdant Mūsų vandenyno ir kitų vandenų atkūrimo misiją. Galiausiai pagal techninės paramos priemonę Komisija taip pat padeda valstybėms narėms rengti, plėtoti ir įgyvendinti vandens politikos reformas.

Vis dėlto analizė rodo, kad visoje ES nepavyksta patenkinti metinių investicijų poreikių, kurie, kaip apskaičiuota, siekia 77 mlrd. EUR per metus, o finansavimo deficitas šiuo metu siekia apie 25 mlrd. EUR per metus[88]. Ši suma daugiausia grindžiama vandens tiekimo ir sanitarijos poreikiais, o į kitų priemonių, susijusių su VPD ir PD įgyvendinimu, išlaidas gali būti nevisiškai atsižvelgta. Deja, daugumoje valstybių narių UBVP nėra aiškaus investavimo tvarkaraščio, kuriame būtų atsižvelgta į ilgalaikes vandens tiekimo ir paklausos prognozes, pagrįstas naujausiais klimato scenarijais ir prisitaikymo prie klimato kaitos strategijomis. Apskritai, iš pateiktų ekonominių analizių nėra aišku, kaip išlaidų efektyvumo vertinimais buvo remiamasi atrenkant priemonių programų (geriausia, kad į jas būtų įtraukta daug daugiau investicinių priemonių) priemones. Tolesnė pažanga, susijusi su priemonių programų ekonominiu pagrindimu, labai palengvintų su vandeniu susijusius sprendimus ir investicijas.

8. TARPVALSTYBINIS BENDRADARBIAVIMAS PAGAL VPD IR PD

VPD reikalaujama, kad valstybės narės koordinuotų savo veiksmus upių baseinuose, kertančiuose valstybių sienas, ir, jei reikia, dėtų reikiamas pastangas su ES nepriklausančiomis šalimis. Analizė rodo, kad, nors bendradarbiavimo lygis skiriasi, esama stabilios įvairių tarptautinių upių baseinų rajonų (TUBR) tarpvalstybinio koordinavimo mechanizmų institucinės sistemos[89]. Yra keletas pavyzdžių, kai esami susitarimai buvo dar labiau patobulinti, palyginti su ankstesniu ciklu.

Tarptautiniai UBVP (TUBVP) parengti didžiausiems TUBR ir suteikia pagrindą valstybių narių bendradarbiavimui. Tokiomis sistemomis daugiausia dėmesio skiriama dalijimuisi duomenimis, bendriems stebėsenos ir mokslinių tyrimų projektams, bendram būklės vertinimo koordinavimui, atitinkamiems prioritetiniams rodikliams ir sutartoms ribinėms vertėms. Tačiau šis bendradarbiavimas dėl rodiklių ir ribinių verčių nereiškia visiškos skirtingų šalių, kurios dalijasi upių baseinais, vertinimo rezultatų konvergencijos.

Išskyrus Dunojaus TUBVP, kuriame nustatytos tarptautinės svarbos priemonės, kituose TUBVP iš esmės pateikiamos kiekvienos valstybės narės parengtos nacionalinės priemonės,

[88] Aplinkos GD, „Investicijų į aplinką poreikis, finansavimas ir trūkumai 27 ES valstybėse narėse. 2024 m. atnaujinimas“ (vidaus analizė). Pažymėtina, kad kitoje aplinkos nuostatų įgyvendinimo ataskaitoje, kurią planuojama parengti 2025 m. pavasarį, bus pateikta išsamesnė vieša informacija ir naujausia informacija šia tema.

[89] Tarptautiniai susitarimai yra sudaryti dėl daugumos TUBR ir juose dažnai nustatoma tarptautinė koordinavimo institucija, o rečiau – bendras UBVP. Nė vienas iš jų nenumatytas tik dviems ES baseinams.

todėl neaišku, kokiu mastu užtikrinamas priemonių, kurių imasi aukštupyje ir žemupyje įsikūrusios šalys, nuoseklumas. Pavyzdžiui, Reino aukštupio dalyse įrengtos žuvų pralaidos, tačiau žemupyje panašios priemonės dar nėra visiškai įgyvendintos, o tai mažina aukštupyje įgyvendintų priemonių veiksmingumą. Be to, mažinant patenkančių maisto medžiagų kiekį apskritai nepakankamai atsižvelgiama į aukštupio indėlį, kurio reikia, kad būtų pasiekti geros būklės tikslai žemupio vandens telkiniuose, ypač pakrančių ir tarpiniuose vandenyse, kurie yra jautriausi maisto medžiagoms.

Su susirūpinimu pažymima, kad tarpvalstybinis bendradarbiavimas požeminio vandens srityje yra labai ribotas. Daugelyje TUBR nenustatyti tarpvalstybiniai požeminio vandens telkiniai, todėl kiekviena šalis atskirai nustato požeminio vandens telkinių ribas ir juos apibūdina. Kai nustatomi tarpvalstybiniai vandeningieji sluoksniai (pvz., Šeldės, Vyslos, Elbės ir Dunojaus), apibūdinimas paliekamas dvišalėms diskusijoms. Taip pat menkai bendradarbiaujama stebint kokybinius ir kiekybinius požeminio vandens būklės vertinimo rodiklius.

Kadangi sausros ir vandens trūkumo problemos tampa vis opesnės visoje ES, tikėtina, kad kiekybiniai vandentvarkos aspektai taps vis svarbesni TUBR atžvilgiu. Išskyrus kai kurias išimtis, pavyzdžiui, Portugalijos ir Ispanijos Albufeiros konvenciją, bendradarbiavimas TUBR sprendžiant vandens trūkumo ir sausrų problemas kol kas yra ribotas ir turėtų būti toliau skatinamas.

Nuo ankstesnės ataskaitos pateikimo vieną kartą buvo pasinaudota VPD 12 straipsnio procedūra dėl **problemų, kurių negalima išspręsti valstybių narių lygiu**. 2019 m. Čekija išreiškė susirūpinimą dėl senkančio požeminio vandens lygio dėl tarpvalstybinio Turuvo kasyklos Lenkijoje poveikio. Procedūra buvo sustabdyta 2022 m. vasario mėn., Lenkijai ir Čekijai pasiekus susitarimą nagrinėjant bylą Teisingumo Teisme (kuris sustabdė procedūrą pagal patį 12 straipsnį).

Nors Oderio upės katastrofa, viena didžiausių pastarojo meto ekologinių nelaimių Europoje, dėl kurios 2022 m. liepos ir rugpjūčio mėn. masiškai išmirė žuvys, nėra tiesiogiai susijusi su 12 straipsnio aktyvinimu, tačiau ji parodė netinkamo kaimyninių šalių tarpusavio ir jų bei Europos Komisijos bendradarbiavimo pasekmes. Šis incidentas atskleidė veiksmingo tarpvalstybinio bendradarbiavimo svarbą siekiant užtikrinti savalaikį ir tinkamą reagavimą į tokias nelaimes. Komisija nuo pat pradžių teikė paramą ir ekspertines žinias ir, bendradarbiaudama su EAA, parengė ataskaitą, kurioje išanalizuotos nelaimės priežastys ir pateiktos pagrindinės rekomendacijos, kaip užkirsti kelią būsimoms ekologinėms nelaimėms ES upėse[90].

Potvynių direktyvoje, kaip ir VPD, reikalaujama, kad valstybės narės koordinuotų savo pastangas tarpvalstybiniuose upių baseinuose, be kita ko, su ES nepriklausančiomis šalimis. Tais atvejais, kai veikia viso upės baseino koordinavimo organizacijos, rengiant tarptautinį PRVP visada buvo nustatomi bendri aukšto lygio tikslai ir beveik visais atvejais parengiamos kelios suderintos ir bendros priemonės[91]. Tose upių baseinų organizacijose specialios darbo grupės stebi tarptautinių PRVP įgyvendinimą nacionaliniu lygmeniu. Dėl kai kurių baseinų, pavyzdžiui, Dunojaus ir Reino, vyko išsamios viešos konsultacijos. Be to, šioms pastangoms

[90] https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC132271

[91] Pavyzdžiui, dalijimasis hidrologiniais duomenimis, keitimasis nacionaline praktika, susijusia su lietaus potvyniais, ir tyrimai, kaip pagerinti potvynių prognozavimą visame baseine, o ne, pavyzdžiui, apsaugos nuo potvynių pylimų statyba.

didelę reikšmę turi baseino lygmeniu parengtos prisitaikymo prie klimato kaitos strategijos, tiesiogiai susijusios su PD[92].

9. IŠVADOS IR PERSPEKTYVOS

Apskritai iš vertinimo matyti, kad, palyginti su ankstesniu ciklu, žinios apie ES vandens telkinius ir jų stebėsena gerokai pagerėjo. Deja, žvelgiant į suvestinius duomenis, ES vandens telkinių būklė smarkiai nepagerėjo. Kai kuriose srityse, kuriose valstybės narės padidino išlaidas vandeniui arba padarė didelę pažangą įgyvendindamos kitus atitinkamus teisės aktus[93], akivaizdžiai pastebimas neigiamo poveikio sumažėjimas. Kalbant apie požeminio vandens telkinius, daugumos jų kiekybinė ir cheminė būklė yra gera, o nuo paskutinio ataskaitų teikimo ciklo stebima teigiama tendencija.

Tačiau paviršinių vandenų padėtis yra itin kritinė. Mažiau nei pusė (39,5 proc.) įvertintų ES paviršinio vandens telkinių yra geros ekologinės būklės, o mažiau nei trečdalis (26,8 proc.) – geros cheminės būklės. Tai lemia daug priežasčių. Kalbant apie chemines medžiagas, kai kurias teigiamas tendencijas užgožia iš anksčiau likusi, plačiai paplitusi tarša gyvsidabriu ir kitais visuresiais, bioakumuliaciniais ir toksiškais teršalais arba jas nustelbia naujos kylančios taršos problemos. Kalbant apie ekologinę būklę, tam tikri biologiniai kokybės elementai šiek tiek pagerėjo. Tačiau ES upėms, ežerams ir pakrančių vandenims vis dar daromas didelis neigiamas poveikis ir, net jei imamasi veiksmingų priemonių, vykdant stebėseną pažanga gali būti pastebima ne iš karto, nes gamtai reikia pakankamai laiko atsigauti. Džiugu, kad mažėja vandens telkinių, kurių būklė nežinoma, tačiau kyla naujų problemų, susijusių su duomenų palyginamumu, o tai trukdo atlikti objektyvius vertinimus. Todėl reikia apsvarstyti, kaip pagerinti duomenų kokybę ir palyginamumą.

Nepaisant šių su duomenimis susijusių problemų, dar reikia daug nuveikti, kad būtų visiškai pasiekti VPD ir susijusių direktyvų tikslai. Atsakomybė visų pirma tenka valstybėms narėms, kurios turi padidinti užmojus ir paspartinti veiksmus.

Iš valstybių narių prognozių jau aišku, kad iki 2027 m. VPD tikslai nebus visiškai pasiekti įgyvendinant trečiuosiuose UBVP nustatytą priemonių programą.

Kadangi galimybės taikyti išimtis yra ribotos, bus ypač svarbu šalinti didelius finansavimo trūkumus ir geriau integruoti vandenį į kitas atitinkamas politikos sritis. Kelios priemonės, dėl kurių susitarta pagal Europos žaliąjį kursą (pvz., peržiūrėtos Pramoninių išmetamų teršalų ir Miesto nuotekų valymo direktyvos), gali padėti sparčiai siekti pažangos, jei jos bus įgyvendintos anksti. Nerimą kelia tai, kad kelios valstybės narės jau nurodė ketinančios 2027 m. plačiai naudotis išimtimis, taikydamos ne tokius griežtus aplinkosaugos tikslus arba pratęsdamos terminą. Komisija taip pat toliau aktyviai bendradarbiaus su teisėkūros institucijomis, kad sustiprintų kovos su vandens tarša priemones, be kita ko, daugiau dėmesio skirdama naujiems teršalams, pvz., PFAS, mikroplastikui ir vaistams.

Kalbant apie Potvynių direktyvą, valstybės narės rėmėsi pirmojo ciklo metu įgyta patirtimi ir palaipsniui pakeitė potvynių rizikos valdymo metodus. Išskiriami trys pokyčiai: a) ES lygmeniu gerokai padaugėjo teritorijų, kuriose nustatyta potencialiai didelė potvynių rizika; b) beveik visose valstybėse narėse pradėtos naudoti GIS pagrįstos interneto žiūryklės potvynių grėsmės ir rizikos žemėlapiams skelbti, todėl jie tapo daug prieinamesni, ir c) patobulintas

[92] Reino strategija parengta 2015 m., o Dunojaus strategija – 2018 m.

[93] Tai, visų pirma, susiję su Miesto nuotekų valymo direktyva, Nitratų direktyva ir Pramoninių išmetamų teršalų direktyva, taip pat ES teisės aktais dėl cheminių medžiagų.

klimato kaitos vertinimas, pavyzdžiui, taikant modeliavimą ir scenarijus. Kad ir toliau būtų daroma pažanga mažinant galimą neigiamą didelių potvynių poveikį, valstybės narės turės nuolat dėti pastangas, kad pagerintų planavimo pajėgumus, visų pirma geriau stebėti pažangą siekiant savo tikslų mažinti potvynių riziką. Jos taip pat turi planuoti ir įgyvendinti priemones, kurios padėtų dorotis su būsimomis klimato sąlygomis, pavyzdžiui, didinant (arba atkuriant) natūralų vandens sulaikymą, be kita ko, atkuriant ir vėl sujungiant salpas, taip pat užtikrinant, kad potvynių prevencijos priemonės būtų pritaikytos atsižvelgiant į būsimų potvynių sąlygas. Jos taip pat turi užtikrinti pakankamus išteklius, kad galėtų veiksmingai įgyvendinti PRVP.

Šioje ataskaitoje ir prie jos pridedamuose Komisijos tarnybų darbiniuose dokumentuose Komisija pateikia keletą bendrų ir konkrečioms šalims skirtų rekomendacijų, kaip valstybės narės gali daryti tolesnę pažangą geriau įgyvendindamos tiek VPD, tiek PD, taip padėdamos didinti ES hidrologinį atsparumą.

Šiomis rekomendacijomis bus grindžiamas struktūrinis dialogas su valstybėmis narėmis, kurį Komisija ketina greitai pradėti. Šie dialogai sudarys sąlygas užtikrinti geresnį VPD ir PD reikalavimų įgyvendinimą ir, kai tinkama, geresnį jų vykdymo užtikrinimą, glaudžiai derinant veiksmus su vykdymo užtikrinimo pastangomis, susijusiomis su pagrindiniais vandens aplinkai kylančiais pavojais.

Komisija ne tik toliau bendradarbiaus su valstybėmis narėmis, bet ir bendradarbiaus su visuomene ir visais suinteresuotaisiais subjektais, kad skatintų laikytis reikalavimų. Į tai taip pat bus atsižvelgta kitoje aplinkos nuostatų įgyvendinimo peržiūroje 2025 m.

Komisija, konsultuodamasi su valstybėmis narėmis ir EAA, apibendrins patirtį, įgytą teikiant šias ataskaitas, ir nustatys galimybes supaprastinti ir sumažinti administracinę naštą bei pagerinti duomenų valdymą, visų pirma duomenų palyginamumą, kartu gerindama elektroninės ataskaitų teikimo platformos efektyvumą.

Galiausiai Komisija toliau rems valstybių narių įgyvendinimo pastangas sudarydama palankesnes sąlygas naudotis esamu ir būsimu finansavimu, didindama atitinkamų duomenų, informacijos ir žinių prieinamumą, taip pat skatindama keistis gerąja patirtimi pagal bendrą įgyvendinimo strategiją.

Į šio vertinimo išvadas taip pat bus atsižvelgta rengiant paskelbtą Hidrologinio atsparumo strategiją.

10. REKOMENDACIJOS

Nors konkrečioms šalims skirtos rekomendacijos pateikiamos atskirų šalių vertinimuose, toliau pateiktos rekomendacijos yra aktualios visoms ES valstybėms narėms.

VANDENS PAGRINDŲ DIREKTYVA

1. Visos valstybės narės turėtų **padidinti savo užmojus** ir **paspartinti veiksmus**, kad iki 2027 m. būtų kuo labiau **sumažinta reikalavimų laikymosi spraga**. Šiuo tikslu reikėtų:
    a. **parengti patikimesnes priemonių programas**, grindžiamas aiškesniu atotrūkio, kurį reikia pašalinti, kad būtų pasiekta gera aplinkos būklė, vertinimu ir aiškesniu priemonių prioritetų nustatymu;
    b. ryžtingai **šalinti struktūrines kliūtis, nustatytas įgyvendinant priemones**, pavyzdžiui, nepakankamų administracinių gebėjimų ir išteklių problemas;

c. **stiprinti valdymą** gerinant **viešas konsultacijas** ir **įvairių administracinių lygmenų bei institucijų**, atsakingų už kitų susijusių ES teisės aktų, visų pirma Potvynių, Jūrų strategijos pagrindų ir Nitratų direktyvų, įgyvendinimą, **veiklos koordinavimą**;
d. užtikrinti, kad būtų visapusiškai laikomasi VPD nuostatų dėl **periodinės leidimų ir (arba) kontrolės priemonių**, susijusių su visa veikla, darančia poveikį vandens telkiniams (įskaitant vandens ėmimą, užtvenkimą, išleidimą), peržiūros ir **veiksmingų, atgrasančių ir proporcingų sankcijų režimų**; prireikus apsvarstyti galimybę persvarstyti esamas išimtis dėl vandens ėmimo mažais kiekiais registracijos ir leidimų išdavimo reikalavimų, kad būtų geriau valdomas bendras poveikis.

2. Visos valstybės narės turėtų **didinti investicijas ir užtikrinti tinkamą finansavimą, kad galėtų veiksmingai įgyvendinti priemonių programas** ir pasiekti tikslus. Šiuo tikslu, visų pirma, reikėtų:
   a. parengti **ilgalaikius investicijų planus** ir aiškiai nustatyti kiekvienos priemonės finansavimo šaltinį, įskaitant veiksmingą ES finansavimo, suteikto pagal bendrą žemės ūkio politiką, 2021–2027 m. sanglaudos politiką ir Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonę, naudojimą;
   b. dėti daugiau pastangų siekiant visapusiškai taikyti **sąnaudų susigrąžinimo principą** teikiant vandens paslaugas, kad visi pagrindiniai vandens naudotojai ir vandens naudojimo sektoriai tinkamai prisidėtų prie vandens paslaugų sąnaudų susigrąžinimo;
   c. geriau ir plačiau taikyti **principą „teršėjas moka“**, panaikinant žalingas aplinkosaugos subsidijas ir **visiems** vandens naudotojams užtikrinant **prieinamus, teisingus ir sąžiningus kainodaros mechanizmus** pagal VPD 9 straipsnį.

3. Visos valstybės narės, remdamosi patikima trūkumų analize, turėtų imtis **papildomų priemonių esamoms nuolatinėms aplinkosaugos problemoms (neigiamam poveikiui) mažinti**.
   Šiuo tikslu reikėtų:
   a. **aktyviau imtis veiksmų taršai maisto medžiagomis mažinti**, be kita ko, nustatant ir užtikrinant didžiausią leistiną patenkančių maisto medžiagų kiekį visuose upių baseinų rajonuose, laikantis ne tik VPD, bet ir JSPD ir Nitratų direktyvos;
   b. **stiprinti kovos su tarša pesticidais priemones** mažinant cheminių pesticidų naudojimą, skatinant integruotą kenkėjų kontrolę ir tvaresnę praktiką (pvz., tikslųjį ūkininkavimą), nustatant ir užtikrinant didžiausią leistiną cheminių pesticidų kiekį visuose upių baseinų rajonuose ir nustatant griežtesnius geriamojo vandens ėmimo apribojimus saugomose teritorijose;
   c. toliau **mažinti taršą iš taškinių šaltinių** siekiant kovoti su maisto medžiagomis, prioritetinėmis medžiagomis ir specifiniais upių teršalais, pvz., peržiūrint esamus leidimus dėl teršalų, išmetamų iš taškinių šaltinių, kad būtų sumažintas teršalų kiekis, arba nustatant pareigas laikinai sustabdyti arba apriboti teršalų išleidimą ekstremaliųjų situacijų atveju, atsižvelgiant į naujas pareigas pagal peržiūrėtą PIT direktyvą ir MNVD;
   d. dėti daugiau pastangų, susijusių su **gamtos procesais pagrįstais sprendimais**, įskaitant renatūralizaciją ir ekosistemų atkūrimą, kad būtų sumažintas **hidromorfologinis poveikis**;

e. dėti daugiau pastangų siekiant **pagerinti upių vientisumą**, bendrą hidrologinę padėtį ir vandens rūšių, įskaitant migruojančias rūšis, apsaugą;
f. **nustatyti gamtosauginius debitus (t. y. vandens kiekį, kuris turi likti vandens telkinyje, kad ekosistema galėtų tinkamai funkcionuoti)** visiems UBR ir **veiksmingai juos taikyti** priimant sprendimus dėl vandens paskirstymo bei išduodant arba periodiškai peržiūrint leidimus dėl vandens ėmimo ir užtvenkimo pagal VPD 11 straipsnį;
g. vertinant požeminio vandens telkinių kiekybinę būklę sistemingiau įtraukti **nuo požeminio vandens priklausančių ekosistemų** (sausumos ir vandens) **vandens poreikius**.

4. Atsižvelgiant į **vandens trūkumą** visoje ES, valstybės narės turėtų:
   a. priemonių programose tobulinti **atsparumo klimato kaitai didinimo** priemones ir, kai aktualu, parengti tinkamas atsparumo didinimo priemones ar planus;
   b. aktyviai **rengti arba tobulinti, reguliariai atnaujinti ir stebėti tikslius visų upių baseinų vandens balansus**, atsižvelgiant į visą įtekantį ir paimamą vandenį, natūralius nuostolius ir nuo vandens priklausomų ekosistemų poreikius; tai reiškia, kad reikėtų didinti tiesioginę vandens naudojimo sričių stebėseną ir apskaitą, nuolat atnaujinti vandens ėmimo registrus ir tikrinti be leidimo ir neteisėtai vykdomą vandens ėmimą;
   c. imtis veiksmingų priemonių, kuriomis būtų skatinamas **pakartotinis vandens naudojimas, efektyvumas ir žiediškumas**, kartu kuo labiau didinant **gamtos procesais pagrįstų sprendimų** naudojimą siekiant tvaresnio vandens kaupimo dirvožemyje ir ekosistemose;
   d. planuojant naujas **užtvankas** ir **rezervuarus** atidžiai įvertinti jų poveikį aplinkai, be kita ko, atsižvelgiant į VPD tikslus, ir užtikrinti, kad tokie veiksmai būtų integruotos vandentvarkos ir nuoseklių **hidrologinio atsparumo** strategijų, kuriomis tinkamai atsižvelgiama į **ilgalaikius klimato scenarijus**, dalis.

5. Kad pasiektų VPD tikslus ir padidintų hidrologinį atsparumą, **valstybės narės turėtų toliau gerinti tarpvalstybinį bendradarbiavimą**, visų pirma šiose srityse:
   a. vandens telkinių **ribų nustatymo** ir jų **apibūdinimo**, **bendrų arba koordinuotų stebėsenos programų** ir **būklės vertinimo metodikų** (pvz., bendrai sutartos biologinių kokybės elementų etaloninės sąlygos ir teršalų AKS);
   b. **kiekybinių** vandentvarkos **aspektų** srityje, pasitelkiant atitinkamus tarptautinio bendradarbiavimo mechanizmus ir įstaigas.

6. Jei konkrečiame vandens telkinyje neįmanoma pasiekti VPD tikslų ir yra taikomos išimtys, valstybės narės turėtų tai daryti vadovaudamosi Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktikoje įtvirtintu **siauresniu aiškinimu** ir pateikti pakankamai **išsamų pagrindimą**, užtikrindamos, kad jų **taikymas būtų reguliariai peržiūrimas**. Šiuo tikslu reikėtų:
   a. užtikrinti, kad tikslų sumažinimas (VPD 4 straipsnio 5 dalis) būtų **tinkamai dokumentuotas ir pagrįstas**, visų pirma kiek tai susiję su neproporcingomis išlaidomis ir neįgyvendinamumu, atsižvelgiant į ligšiolinius įgyvendinimo trūkumus, o ne taikyti išimtį kaip numatytąją galimybę, jei iki 2027 m. nepavyktų pasiekti tikslų;

b. pripažinti, kad **galimybės pratęsti terminą** (VPD 4 straipsnio 4 dalis) **yra labai ribotos**;
c. teikti daug geresnę informaciją apie **išimtis**, taikomas naujiems projektams pagal 4 straipsnio 7 dalį; tai reiškia, kad reikėtų geriau pagrįsti šių išimčių taikymą, išsamiai aprašant kumuliacinį poveikį, įvertinant alternatyvias, aplinkai palankesnes galimybes ir pateikiant informaciją apie priemones, kurių buvo imtasi galimam neigiamam poveikiui sušvelninti.

7. **Stebėsenos, vertinimo, duomenų valdymo ir ataskaitų teikimo srityje valstybės narės turėtų**:
   a. bendradarbiaujant su Komisija ir EAA užtikrinti, kad būsimuose cikluose būtų teikiamos **savalaikės ir išsamesnės elektroninės ataskaitos**, geriau pasinaudojant skaitmenizacijos ir Žemės stebėjimo teikiamomis galimybėmis, kad būtų sumažinta administracinė našta ir padidintas tikslumas;
   b. toliau **gerinti duomenų kokybę ir palyginamumą**, suderinant visų UBR duomenų apie stebėseną, vertinimus, prognozes ir kt. rinkimo metodus, ir užtikrinti, kad visi duomenys būtų viešai prieinami, juos laiku skelbiant pagal INSPIRE, Atvirųjų duomenų ir Viešojo sektoriaus informacijos direktyvų ir viešojo sektoriaus didelės vertės duomenų rinkinių[94] reikalavimus, taip sumažinant ataskaitų teikimo naštą;
   c. toliau **stiprinti stebėsenos sistemas**, kad būtų pašalintos tiek geografinės aprėpties, tiek analizuotų parametrų spragos, siekiant padidinti **pasitikėjimą būklės vertinimais**, sumažinti poreikį pasikliauti ekspertų vertinimais ar skirtingų vandens telkinių grupavimu ir užbaigti darbą, susijusį su visų tipų vandens etaloninių sąlygų nustatymu;
   d. parengti metodikas, pagal kurias būtų galima geriau suderinti **gero ekologinio potencialo** apibrėžtį, kad būtų galima sparčiai gerinti labai pakeistų ir dirbtinių vandens telkinių būklę.

8. Aktyviai **naudotis nauja politika ir teisinėmis priemonėmis, dėl kurių susitarta įgyvendinant Europos žaliąjį kursą**, siekiant sustiprinti VPD naudingas įgyvendinimo pastangas, daugiausia dėmesio skiriant bendrai naudai, kurią suteikia, be kita ko, peržiūrėta **Miesto nuotekų valymo direktyva, Pramoninių išmetamų teršalų direktyva** ir naujasis **Gamtos atkūrimo teisės aktas**.

POTVYNIŲ DIREKTYVA

1. Valstybės narės turėtų toliau **tobulinti savo potvynių grėsmės ir rizikos žemėlapius** (PGRŽ), visų pirma:
   a. nuosekliai ir aiškiai atsižvelgdamos į vandens ėmimo zonas, rekreaciniams tikslams skirtus vandenis ir „Natura 2000“ teritorijas;
   b. labiau atsižvelgdamos į lietaus potvynius, kadangi gausūs krituliai yra dažnesni ir intensyvesni;
   c. tobulindamos GIS pagrįstas PGRŽ žiūrykles, į kurias integruota visa svarbi informacija ir kuriomis lengva naudotis plačiajai visuomenei.

[94] Komisijos įgyvendinimo reglamentas (ES) 2023/138, kuriuo sudaromas konkrečių didelės vertės duomenų rinkinių sąrašas ir nustatoma jų skelbimo bei pakartotinio naudojimo tvarka.

2. Valstybės narės turėtų **toliau dėti pastangas, kad pagerintų potvynių rizikos valdymo planavimą**, visų pirma:
    a. būsimuose PRVP turėtų būti pateikta išsami informacija apie tai, kaip PGRŽ remtasi pasirenkant tikslus ir priemones;
    b. PRVP **tikslai turėtų būti konkretūs, jiems turėtų būti nustatytas terminas**, jei įmanoma, ir jie turėtų būti susieti su **kiekybiniais pažangos rodikliais**;
    c. PRVP turėtų būti pateiktas pažangos, padarytos siekiant ankstesniame PRVP nustatytų tikslų, vertinimas.

3. Siekdamos padidinti taikomų **priemonių veiksmingumą**, valstybės narės turėtų užtikrinti, kad būtų nustatyta **aiški PRVP tikslų ir priemonių sąsaja**, ir pateikti informaciją apie **metodus, taikomus nustatant priemonių prioritetus**. Jei įmanoma, turėtų būti atlikta priemonių **sąnaudų ir naudos analizė** ir į ją atsižvelgta nustatant jų prioritetus. Be to, PRVP turėtų būti pateikta informacija apie bendras planuojamų priemonių išlaidas.

4. PRVP turėtų būti nustatyti konkretaus priemonių įgyvendinimo **pažangos stebėsenos metodai**.

5. Visos valstybės narės savo PRVP turėtų atsižvelgti į būsimus **klimato scenarijus**.

6. Visos valstybės narės turėtų dėti daugiau pastangų, kad gamtos procesais pagrįsti sprendimai būtų įgyvendinami plačiau, atskirai arba juos derinant su tradicine infrastruktūra.

7. Be investicijų į potvynių prevenciją ir apsaugą, visos valstybės narės turėtų atsižvelgti į valstybės biudžetams tenkančias dėl potvynių patirtas išlaidas; **draudimas** turėtų būti laikomas viena iš prisitaikymo prie klimato kaitos poveikio galimybių.

8. Į PRVP turėtų būti sistemingai įtraukiamos nuostatos dėl **kultūros paveldo apsaugos** nuo potvynių rizikos.

9. Kalbant apie **valdymą**, visos valstybės narės savo PRVP turėtų aiškiai nurodyti, kaip bus vykdomas koordinavimas su VPD, ir pateikti išsamią informaciją apie viešas konsultacijas ir suinteresuotųjų subjektų dalyvavimą, įskaitant informaciją apie tai, kaip buvo atsižvelgta į galimas pastabas. Konsultacijos turėtų trukti šešis mėnesius.